

September 2025

Underfinansierad och underreformerad

20 reformer för högre kvalitet och bättre dimensionering av svensk högskoleutbildning

Kristina Persdotter

**Facken inom industrins
produktivitetskommission**

Underfinansierad och underreformerad

20 reformer för högre kvalitet och bättre dimensionering av svensk högskoleutbildning

Rapporten i en mening:

Rapporten argumenterar för att stärkt konkurrenskraft kräver en bättre högskoleutbildning och föreslår 20 reformer för att uppnå det, bland annat en ökad finansiering, att utbildningsutbudet ska dimensioneras efter arbetslivets behov och att både de stora ungdomskullarna och fler yrkesverksamma ska ges möjlighet att studera framöver.

Författare: Kristina Persdotter

Redaktör: Daniel Lind

ISBN: 978-91-985544-9-6

Grafisk form: Simon Karlsson, Arena Idé

© Facken inom industrins produktivetskommission, Arena Idé och författaren
Stockholm 2025

Denna rapport argumenterar för att en utökad finansiering och en reformering av den högre utbildningen är av största vikt för produktivitetstillväxt kommande decennier när vi nu står mitt uppe i tre omvälvande förändringar av samhället och arbetslivet: klimatomställningen, den snabba tekniska utvecklingen inklusive artificiell intelligens och geopolitiska skiften. Om Sverige ska kunna bevara och utveckla sin konkurrenskraft behövs en kvalitativt bättre högskoleutbildning.

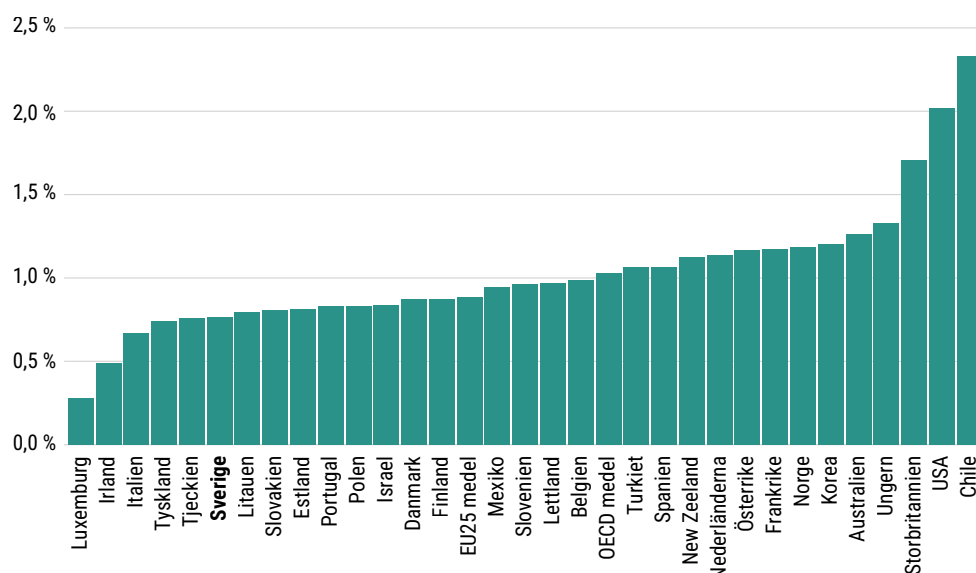
De tre huvudinriktningar för reformeringen av högskoleutbildning som förordas i denna rapport är:

- » **Den svältkur som högskoleutbildningen satts på måste upphöra.** Resurserna till högskoleutbildning har gröpts ur år för år och Sverige lägger betydligt mindre resurser på högre utbildning än genomsnittet i EU och OECD. Statens resurser till högre utbildning bör målsättas i förhållande till BNP. Resurser till den högre utbildningen i Sverige bör uppgå till minst en procent av BNP. Detta innebär dock inget revolutionerande, bara att resurserna till högskoleutbildning per student återställs till 1990-talets nivå. Det krävs för att utbildningskvaliteten ska höjas och genomströmningen öka. För att forskningsanknytningen ska kunna utvecklas och arbetslivsanknytningen garanteras. Samtidigt bör produktivitetsavdraget kraftigt minska för högskolesektorn.
- » **Anpassa utbildningsutbudet efter arbetslivets behov.** Bristen på personer med rätt kompetens att anställa har under lång tid lyfts fram som ett tillväxthinder. Att ut-

bildningsutbudet på ett bättre sätt matchar samhällets behov är nödvändigt för framtida produktivitet och välbstånd. En bättre dimensionering kräver både bättre analys av hur behoven ser ut och att lärosätena dimensionerar utbildningsutbudet utifrån denna analys samt följs upp av regeringen på denna parameter. Det behöver dock sägas att huvuddelen av de kompetensbrister som finns på arbetsmarknaden inte kan lösas av utbildningsinstitutionerna, då flertalet brister på kompetens inte beror på att det inte finns möjlighet att studera utan på att yrkets attraktivitet är lågt. Detta är ett ansvar som arbetsgivarna behöver axla.

- » **Anpassa dimensioneringen efter demografin och det ökade omställningsbehovet.** I den senaste årskullen som har kunnat följas till 40 års ålder har 30 procent minst en treårig högskoleexamen, och den nivån för andelen eftergymnasialt utbildade på högskola och yrkeshögskola behöver upprätthållas när andelen i vanlig högskoleålder (19–25 år) i befolkningen ökar under det kommande decenniet. Samtidigt behöver högskola och yrkeshögskola dimensioneras för att fler yrkesverksamma, i och med introduktionen av det nya omställningsstudiestödet, ska ha möjlighet att studera och att de kan göra det utan att tränga undan nybörjarstuderande. Det kräver att utbildningsplatserna på högskola och yrkeshögskola blir fler under det kommande decenniet. Utbildningsutbudet behöver också anpassas till de yrkesverksamma studenternas efterfrågan på fördjupning och byte av yrkesbana.

Resurser till högre utbildning i procent av BNP (2021), OECD-länder.

Källa: OECD Education at a Glance 2024

Innehåll

Förord	4
Sammanfattning	5
1. Inledning	10
Upplägg av rapporten	11
2. Så funkar högskolan	12
Så styrs högskoleutbildning	12
Så resurssätts högskoleutbildning	13
Så har högskolan dimensionerats historiskt	15
Så många studerar.....	16
Studenterna efter nivå och ämnesområde	17
Snedrekrytering till högskolan	18
Genomströmning i högskolan	19
Arbetsmarknadsetablering efter högskoleutbildning.....	21
Det nya omställningsstudiestödet	24
3. Reformer för högre kvalitet i svensk högskoleutbildning	26
Stor brist på lärlarled tid	26
Urgropning av resurserna	28
Resurser till den högre utbildning i internationell jämförelse	30
Mängd av aktörer förespråkar nytt resurstilldelningssystem	31
Bristande forskningsanknytning	32
Bristande utbildningssamverkan	33
Underfinansierat studentinflytande	34
Nio reformer för högre kvalitet i svensk högskoleutbildning	34
4. Reformer för bättre dimensionering av svensk högskoleutbildning	37
Arbetsmarknadens utbildningsstruktur har förändrats	37
Antalet studerande över tid och i jämförelse med OECD	38
Befolkningsutveckling i högskoleåldrar	40
Prognostiserat behov på arbetsmarknaden	41
Dimensionering av utbildningsområden	42
Yrkesverksammas tillgång till högskoleutbildning för kompetensutveckling och omställning	44
Behov av utveckling av utbildningsutbudet med anledning av stora samhällsomställningar	47
Återvändsgränd från yrkeshögskola till högskola	48
Elva reformer för bättre dimensionering av svensk högskoleutbildning	50
5. Källor	53

Kristina Persdotter arbetar idag som konsult med utredning, analys och strategisk rådgivning på Persdotter Policy. Kristina har tidigare varit stab-schef hos statsministern och statssekreterare på Statsrådsberedningen och Utbildningsdepartementet. Hon har tidigare arbetat i riksdagen samt med utredning och policyutveckling på Unionen och TCO. Kristina har också en bakgrund i studentrörelsen i Uppsala studentkår.

Förord

Den här rapporten tar sin utgångspunkt i att högskolan inte får den politiska uppmärksamhet som står i proportion till dess betydelse för Sveriges framtida tillväxt och välbefinnande. Detta har resulterat i ett uppdämt reformbehov som har blivit alltmer akut.

För att stimulera till en bredare och mer djuplodande diskussion om de utmaningar högskolan står inför, har Kristina Persdotter skrivit den här rapporten. Hon pekar ut tre särskilt viktiga reformområden. De är: (1) den långvariga och kontraproduktiva underfinansieringen av högskoleutbildningen måste upphöra, (2) utbildningsutbudet måste bättre anpassas efter arbetslivets behov och (3) resurser måste skjutas till och utbildningsutbud anpassas för att det nya omställningssystemet för yrkesverksamma ska nå sin fulla potential. Lägg till detta ett årsskullslöfte till unga nybörjarstudenter och att återvändsgränsen mellan yrkeshögskola och högskola måste öppnas upp så att det med lätthet går att röra sig mellan dessa utbildningsformer.

Med hopp om god läsning!
Stockholm, 23 september 2025

Daniel Lind

Forskningsledare för Facken inom industrins produktivitetskommission
daniel.lind@arenagruppen.se

Produktivitetskommissionen är ett femårigt projekt som finansieras av Facken inom industrin och som drivs i samarbete med den partipolitiskt obundna, fackligt orienterade tankesmedjan Arena Idé.

Läs mer och anmäl dig till vårt nyhetsbrev här:
<https://arenaide.se/produktivitetskommissionen/>.

Sammanfattning: 20 reformer för högre kvalitet och bättre dimensionering av svensk högskoleutbildning

Sverige har under efterkrigstiden utmärkt sig som en kunskapsintensiv exportekonomi med en välutbildad befolkning, där den högre utbildningen har spelat en central roll för vår höga produktivitet och gynnsamma konkurrenskraft.

Men vi har alldeles för länge levt på gamla meriter. Svensk högskoleutbildning har sedan inledningen av 1990-talet i tilltagande grad varit underfinansierad. Resurserna per student har för många utbildningar gröpts ur med 30–40 procent. Detta har naturligtvis fått konsekvenser. Utbildningens kvalitet har försämrats och lärarnas arbetssituation har blivit alltmer orimlig.

Att på detta sätt försöka snåla sig till framtida tillväxt och produktivitet är inte framgångsrikt. Om svensk ekonomi ska kunna bevara och förbättra sin internationella konkurrenskraft krävs mer resurser till högskolan och ett utbildningsutbud som bättre än i dag anpassas efter arbetslivets behov.

I denna rapport föreslås 20 reformer för att svensk högskoleutbildning ska bidra till högre produktivitet genom högre utbildningskvalitet och en bättre dimensionering av utbildningsutbudet:

1. **Minst en procent av BNP till högre utbildning.** Tillför högskoleutbildningen resurser så att kvaliteten kan höjas och genomströmningen öka. Sverige bör åtminstone ligga i nivå med – inte under – OECD-genomsnittet för andel av BNP till högre utbildning. En höjning från 0,76 till en procent av BNP innebär en höjning med omkring 16 miljarder kronor vilket är i paritet med fackförbundet SULFs beräkningar av hur mycket kostnaderna ökat för högskoleutbildning men som uppräknings av ersättningen inte täckt. En höjning med 16 miljarder är inte revolutionerande utan tar oss tillbaka till 1990-talets nivå på ersättningen per student. Det ger möjlighet till att höja utbildningskvaliteten genom att öka den lärarledda tiden, säkerställa forskningsanknytning och arbetslivsanknytning samt öka genomströmningen.
2. **Ett nytt resurstilldelningssystem.** Ett nytt resurstilldelningssystem bör utredas och utredningen bör föreslå nya nivåer på ersättningarna för helårsstudent och helårsprestation utifrån en bedömning av behoven inom de olika utbildningsområden. Utredningen bör också föreslå att

ersättningen per helårsstudent andelsmässigt höjs och att ersättningen för helårsprestationer andelsmässigt minskar. Utredningen bör vara parlamentarisk sammansatt och ges gott om tid för att kunna ta fram ett nytt system som är hållbart över tid.

3. **Kraftigt minskat produktivitetsavdrag.** Produktivitetsavdraget är satt alldeles för högt och bör kraftigt reduceras för att inte urholkningen av resurserna i högskolan ska fortsätta. En utredning som ser över produktivitetsavdragets nivå för högskolan bör tillsättas.
4. **Utveckla högskolelandskapet – ökad specialisering och ökat samarbete lärosäten emellan.** För att säkerställa högsta möjliga kvalitet i högskoleutbildning behöver såväl specialisering som samarbete mellan lärosätena öka. En översyn av vilka utbildningar som bör bedrivas av vilka lärosäten, eller i samarbete med varandra, bör initieras av lärosätena gemensamt.
5. **En gemensam proposition för forskning och högskoleutbildning.** En gemensam proposition som presenteras var fjärde år och som har ett tioårigt perspektiv skulle skapa långsiktighet i styrningen och möjliggöra strategiskt tänkande och styrning av forskning och högskoleutbildning tillsammans.
6. **Finansiera ett välorganiserat studentinflytande.** Ett välorganiserat studentinflytande är centralt för utbildningens kvalitet och finansieringen bör utökas.
7. **God forskningsanknytning i alla utbildningar.** Att högskoleutbildning vilar på vetenskaplig eller konstnärlig grund samt beprövad erfarenhet är en grundförutsättning för högre utbildning. Flera delar är centrala för att nå en god forskningsanknytning i alla utbildningar: Ett ökat samarbete lärosäten emellan behövs för stärkt forskningsanknytning i utbildningen. Högskoleutbildning behöver också resurssättas så att forskningsanknytning i alla utbildningar kan möjliggöras. En gemensam planering och proposition för forskning och utbildning är en god grund för att säkerställa att all utbildning vilar på vetenskaplig grund.
8. **Inför krav på arbetslivsanknytning i alla program på grund- och avancerad nivå.** Det är centralt att studenterna ges möjlighet till arbetslivsanknytning i studierna då det ger studenterna en större förståelse för hur teori och praktik hänger samman och hur den kunskap och de färdigheter de tillägnar sig på lärosätet kommer till praktisk användning i arbetslivet. Krav på relevant arbetslivsanknytning i alla program på grund- och avancerad nivå bör förtydligas i lag eller förordning.
9. **Hög kvalitet i den högre utbildningen förutsätter studenter med goda förkunskaper.** Detta är naturligtvis lättare sagt än gjort då det kräver ett flertal reformer och finansiering för att utveckla grund- och gymnasieskolan. Men fokus bör ligga på att göra just det. Att lägga fokus och tid på att utveckla andra förändringar såsom nya krav eller prov för antagning är inte vägen framåt.

10. **Konkurrera med en välutbildad befolkning.** Sverige ligger i den övre halvan av OECD-länderna vad gäller andelen högre utbildade i den yngre befolkningen, och där bör Sverige fortsatt ligga då vi som land fortsatt bör konkurrera med hög produktivitet och högt förädlingsvärde.
11. **Ett årskullslöfte för högre utbildning.** Bara för att en årskull är större ska de som tillhör den inte ges sämre möjligheter till utbildning. När årskullarna nu växer under det kommande decenniet behöver antalet utbildningsplatser inom högre utbildningen (högskola och yrkeshögskola) hänga med. En neddragning av utbildningsplatser riskerar att ytterligare spä på den sociala snedrekryteringen till högskolan. Växande årskullar ger därtill en möjlighet att justera utbildningsutbudet genom att de utbildningsområden där det råder brist i arbetslivet justeras upp och på så vis förändras den relativa fördelningen.
12. **God tillgång till högre utbildning för yrkesverksamma.** Yrkesverksamma behöver få tillgång till den högre utbildningen – utan att det försämrar ungas möjligheter. Tillsammans med årskullslöftet innebär det ett behov av att det närmaste decenniet utöka antalet utbildningsplatser inom den eftergymnasiala utbildningen (högskola och yrkeshögskola).
13. **En ny analysfunktion för bättre dimensionering av utbildningsutbudet.** En ny analysfunktion som har i uppgift att prognosticera arbetsmarknadens behov av utbildade inom olika utbildningsformer och med olika ämnesinriktningar, på både nationell och regional nivå, bör etableras. Analysfunktion bör placeras hos SCB som ska bedriva arbetet i samverkan med Myndighetssamverkan för kompetensförsörjning och livslångt lärande.
14. **Lärosätena ska i sin dimensionering av utbildningsutbudet utgå från den analys och prognos som tas fram av SCB i samverkan med Myndighetssamverkan för kompetensförsörjning och livslångt lärande.** Lärosätenas ansvar för att dimensionera högskoleutbildning ska bestå. Om lärosätet avviker från analysen ska lärosätet förklara för regeringen varför den har valt att göra så. Regeringens intresse för hur respektive lärosäte dimensionerar utbildningsutbudet behöver samtidigt öka och myndighetsdialogen med varje lärosäte utgå från analysen av behovet av utbildning nationellt och regionalt. De industripolitiska vägval som EU och Sverige gör behöver också få genomslag i analysen av behoven framåt och i lärosätenas dimensionering av utbildningsutbudet.
15. **Principerna för dimensioneringen av högskolans utbildningsutbud bör regleras i lag.** Idag regleras att utbildningsutbudet vid universitet och högskolor ska svara mot studenternas efterfrågan och arbetsmarknadens behov i det gemensamma regleringsbrevet till högskolor och universitet. En så central del av styrningen av högskolesektorn bör inte återfinnas i regleringsbrev som beslutas av regeringen utan i lag som beslutas av riksdagen.

16. **Intensifierat arbete med att utveckla utbildningsutbudet.** Lärosätena behöver ta ett nytag i frågan om att utveckla utbildningsutbudet generellt och för att utveckla utbildningar som möter behoven i arbetslivet utifrån de stora trender som nu omformar samhället: klimatomställning, den snabba tekniska utvecklingen inklusive artificiell intelligens och de geopolitiska skiftena. För att säkerställa kvalitet bör samarbete mellan lärosäten öka. För att få en injektion i arbetet bör lärosätena tilldelas extra resurser för detta syfte.
17. **Utveckla ett rikt utbildningsutbud för yrkesverksamma.** Yrkesverksamma behöver få tillgång till ett rikt utbud av kurser och program som möjliggör fördjupning och karriärbyte. Omställningsstudiestödet ger möjlighet för fler yrkesverksamma att studera och den högre utbildningen behöver anpassa sitt utbud efter denna nya studerandegrupp. Bokstavsutredaren Hwangs förslag om en ersättningsmodell och en garanterad minimiärsättning för korta kurser för yrkesverksamma bör tas vidare. Däremot behöver förslaget justeras för att fungera väl med omställningsstudiestödet, vad gäller möjlighet att studera på heltid och kursernas längd och studietakt. De närmaste åren är det viktigt att information om hur gruppen studenter med omställningsstudiestöd utvecklas når lärosätena samt även hur arbetslivet ser på utbildningsbehoven. Det är därför angeläget att arenor för systematisk dialog mellan lärosäten och berörda arbetslivsorganisationer utvecklas, både nationellt och regionalt. En inriktning mot fler ettåriga masterprogram bör undersökas. Utbildning motsvarande kort-KPU till läraryrket som möjliggör karriärbyte mitt i livet bör kunna stå modell för utbildningar till fler bristyrken. De kurser som är bundna i program och som inte redan öppnats upp bör så göras.
18. **Arbetet för kvarhållande och genomströmning behöver öka inom lärosätena.** Inom flera bristyrken, såsom civilingenjörer, högskoleingenjörer och lärare, är avhoppet från utbildningen omfattande. Att stötta studenter som visat intresse genom att söka, påbörja och genomgå delar av en utbildning att också slutföra sin utbildning är både ett enklare och billigare sätt att öka kompetenstillgången inom bristyrken än att ytterligare försöka öka antalet nybörjarstudenter. UKÄ bör ges ett tydligt uppdrag att stötta lärosätena i sitt intensifierade arbete för ökad genomströmning.
19. **Arbetet för att motverka kompetensbristen kan inte bara ligga på utbildningsinstitutionerna – arbetsgivarnas ansvar är stort.** Kompetensbristen kan inte avhjälpas genom att öka antalet utbildningsplatser om söktrycket är lågt. Däremot kan utbildningssystemet göra mer och de aktiviteter som återfinns i regeringens STEM-strategi är i många delar bra. Arbetsgivarnas ansvar för att öka attraktiviteten i vissa yrken kan inte nog understrykas. Olika insatser krävs för olika yrken. I många fall handlar det om att förbättra arbetsvillkoren. I andra fall att visa på yrkets många olika möjligheter och att yrket passar för personer av olika kön.

20. Öppna upp återvändsgränden mellan yrkeshögskola och högskola.

Sverige har ett utbildningssystem som är världskänt för att inte skapa återvändsgränder och där senare utbildning kan bygga vidare på tidigare utbildning. Ett iögonfallande undantaget är dock övergången från yrkeshögskola till högskola och det behöver nu åtgärdas. De reformförslag som kommit fram inom ramen för projektet som Högskolan Väst drivit för att underlätta övergången från yrkeshögskola till högskola bör tas vidare av regeringen och leda till nya uppdrag till myndigheter, utökad finansiering till lärosätena för tillgodoräknande samt nya krav på studiedokumentation i yrkeshögskolan.

1. Inledning

Att utbildningssystemets omfattning och kvalitet är avgörandet för ett lands produktivitet och produktivitetens utveckling råder det konsensus. Såsom regeringens produktivitetskommission lyfter fram i sitt delbetänkande identifierar teoretisk forskning om tillväxt åtminstone tre centrala sätt som utbildningssystemet påverkar den ekonomiska tillväxten. För det första kan utbildning öka humankapitalet och därmed arbetsproduktiviteten. För det andra kan utbildning öka innovationskapaciteten i ekonomin, vilket leder till utveckling av teknik, produkter och processer som främjar en ökad tillväxt. En välutbildad arbetskraft ger goda förutsättningar för investeringar i immateriella tillgångar, som exempelvis forskning och utveckling. För det tredje kan utbildning underlätta spridningen av kunskap som behövs för att exempelvis implementera nya teknologier, vilket i sin tur främjar tillväxt.

Men svensk högskoleutbildning har under de senaste decennierna i tilltagande grad varit underfinansierad. Om Sverige ska kunna bevara och utveckla sin konkurrenskraft behövs en kvalitativt bättre högskoleutbildning. Denna rapport argumenterar för att en utökad finansiering och en reformering av den högre utbildningen är av största vikt för produktivitetstillväxt kommande decennier när vi nu står mitt uppe i tre stora omvälvande förändringar av samhället och arbetslivet, med klimatomställningen, den snabba tekniska utvecklingen inklusive artificiell intelligens och geopolitiska skiften. En utökad finansiering av högskoleutbildningen är nödvändig för att utbildningen ska leva upp till de höga kvalitetskraven och bidra till bildade medborgare. Det behövs också en reformering av hur dimensioneringen av utbildningsområden görs så att arbetslivets behov tillgodoses i ökad utsträckning. De i rapporten föreslagna reformerna kommer leda till att svensk högskola kan leverera en utbildning av högre kvalitet och bidra till högre produktivitet i ekonomin.

De tre huvudinriktningar för reformeringen av högskoleutbildning som förordas i denna rapport är:

- » **Den svältkur som högskoleutbildningen satts på måste upphöra.** Resurserna till högskoleutbildning har gröpts ur år för år och Sverige lägger betydligt mindre resurser på högre utbildning än genomsnittet i EU och OECD. För att uppnå detta bör statens resurser till högre utbildning, liksom statens resurser till forskning redan är, målsättas i förhållande till BNP. Resurser till den högre utbildningen i Sverige bör uppgå till minst en procent av BNP. Detta innebär dock inget revolutionerande, bara att resurserna till högskoleutbildning per student återställs till 1990-talets nivå. Det krävs för att utbildningskvaliteten ska höjas och genomströmningen öka. För att forskningsanknytningen ska kunna utvecklas och arbetslivsanknytningen

garanteras. Resurserna behöver också öka för att det ska finnas tidsmässig möjlighet för lärosätenas personal att utveckla utbildningsutbudet med anledning av de omvälvande förändringarna av samhället och arbetslivet som vi befinner oss i. Samtidigt bör produktivitetsavdraget kraftigt minska för högskolesektorn.

- » **Anpassa utbildningsutbudet efter arbetslivets behov.** Bristen på personer med rätt kompetens att anställa har under lång tid lyfts fram som ett tillväxthinder. Att utbildningsutbudet på ett bättre sätt matchar samhällets behov är nödvändigt för framtida produktivitet och välbefinnande. En bättre dimensionering kräver både bättre analys av hur behoven ser ut och att lärosätena dimensionerar utbildningsutbudet utifrån denna analys samt följs upp av regeringen på denna parameter. Det behöver dock sägas att huvuddelen av de kompetensbrister som finns på arbetsmarknaden inte kan lösas av utbildningsinstitutionerna, då flertalet brister på kompetens inte beror på att det inte finns möjlighet att studera utan på att yrkets attraktivitet är lågt. Detta är ett ansvar som arbetsgivarna behöver axla.
- » **Anpassa dimensioneringen efter demografin och det ökade omställningsbehovet.** I den senaste årskullen som har kunnat följas till 40 års ålder har 30 procent minst en treårig högskoleexamen, och den nivån för andelen eftergymnasialt utbildade på högskola och yrkeshögskola behöver upprätthållas när andelen i vanlig högskoleålder (19–25 år) i befolkningen ökar under det kommande decenniet. Samtidigt behöver högskola och yrkeshögskola dimensioneras för att fler yrkesverksamma, i och med introduktionen av det nya omställningsstudiestödet, ska ha möjlighet att studera och att de kan göra det utan att tränga undan nybörjarstudenter. Det kräver att utbildningsplatserna på högskola och yrkeshögskola blir fler under det kommande decenniet. Utbildningsutbudet behöver också anpassas till de yrkesverksamma studenternas efterfrågan på fördjupning och byte av yrkesbana.

Upplägg av rapporten

I nästa kapitel görs en genomgång av hur högskolan funkar och det kan med fördel hoppas över eller skummas igenom för den läsare som är välbekant med sektorn. I följande kapitel 3 fokuserar rapporten på de kvalitetsbrister som finns inom svensk högskoleutbildning och nio reformer för hur de kan avhjälpas presenteras. Kapitel 4 fokuserar sedan på arbetsmarknadens utveckling, kompetensbristen och elva reformer för en bättre dimensionering av högskolan.

2. Så funkar högskolan

Så styrs högskoleutbildning

Övergripande är det högskolelagen, högskoleförordningen och Universitets- och högskolerådets författningssamling som styr högskolan. Högskolelagen sätter ramarna kring hur verksamheten på universitet och högskolor ska bedrivas och beslutas av riksdagen. Högskoleförordningen beslutas av regeringen och är en mer detaljerad komplettering av högskolelagen där bland annat regler om examina och antagning finns. Universitets- och högskolerådets författningssamling utgörs av konkreta tolkningar och råd utifrån högskolelagen och högskoleförordningen.

Regeringen beslutar om vilka examina som får förekomma och krav för examen, i form av omfattning och mål. Det finns begränsningar för vilka examina ett lärosäte har tillstånd att utfärda. Däremot finns inga begränsningar för vilka kurser som får ges, utöver det allmänna kravet att högskoleutbildning ska vila på vetenskaplig eller konstnärlig grund och på beprövad erfarenhet.

Inom ramen för lagstiftningen är det lärosätena själva som bestämmer hur deras organisation ska se ut. De bestämmer över den interna fördelningen av resurser, utbildningsutbud, utbildningens innehåll och utformning. De bestämmer över hur många studenter som antas och vilka kurser som ska bedrivas. Det finns ingen nationellt planerad utbildningsvolym utan summan utgörs av samtliga lärosätens utbildningsplatser.

Regeringen anger riktlinjer för samtliga statliga universitet och högskolors verksamhet i ett årligt regleringsbrev gemensamt för alla statliga lärosäten. Sedan anger regleringsbrevet för respektive lärosäte ett ramanslag, den högsta möjliga ersättningen (takbelopp), för lärosätets verksamhet och det innehåller också eventuella särskilda uppdrag som regeringen gett lärosätet. Satsningar på olika specifika områden görs också ofta i regleringsbrev till enskilda lärosäten såsom satsningar på fler studerande till lärare, sjuksköterskor och civilingenjör samt satsningar på basårutbildning och kortare kompletterande pedagogisk utbildning (KPU).

Vad gäller utbildningsutbudets dimensionering anges i regleringsbrevet till samtliga högskolor och universitetet att det ska svara mot studenternas efterfrågan och arbetsmarknadens behov. I regleringsbrevet för år 2025 anges också att universitet och högskolor ska redovisa vilka bedömningar, prioriteringar och behovsanalyser som ligger till grund för beslut om utbildningsutbudet. Redovisningen ska inkludera hur lärosätet möter det omgivande samhällets behov av utbildning. Lärosätena ska särskilt redovisa hur de utvecklat utbildningsutbudet för att stärka tillgången till utbildning för livslångt lärande och omställning.

De två stora myndigheterna för utbildning i högskolesektorn är Universitets- och högskolerådet (UHR) och Universitetskanslersämbetet (UKÄ). UHR ansvarar för uppgifter i fråga om service, samordning, främjande och utvecklande verksamhet samt internationellt samarbete och mobilitet inom utbildningsområdet. UKÄ ansvarar för uppgifter i fråga om kvalitetssäkring, granskning av effektivitet, uppföljning, tillsyn och chefsutveckling.

Så resurssätts högskoleutbildning

I budgetpropositionen beslutar riksdagen hur mycket resurser som avsätts för utbildning på grundnivå och avancerad nivå vid respektive lärosäte. Denna summa kallas takbelopp och anger den högsta totala ersättning som lärosätet kan få. Från denna summa får lärosätet sedan avräkna ersättning för registrerade studenter (omräknade till helårsstudenter) och studenternas avklarade poäng (omräknade till helårsprestationer) inom olika utbildningsområden.

All utbildning är indelad i kurser vilka klassificeras till ett eller flera utbildningsområden. Regeringen beslutar inom vilka utbildningsområden respektive lärosäte får avräkna helårsstudenter och helårsprestationer. Därefter är det lärosätet självt som avgör till vilket eller vilka utbildningsområden kurser ska klassificeras.

Hur mycket respektive lärosäte kan avräkna av från takbeloppet beräknas genom att antalet helårsstudenter respektive helårsprestationer multipliceras med den ersättning som olika utbildningsområden berättigar till. För 2025 gäller ersättningsbeloppen enligt tabell 1 per helårsstudent (HST) och helårsprestation (HPR) för 16 olika utbildningsområden.

Tabell 1. Ersättningsbelopp för 16 olika utbildningsområden år 2025.

UTBILDNINGSMRÅDE	Ersättning för en helårsstudent	Ersättning för en helårsprestation
Humanistiskt, teologiskt, juridiskt, samhällsvetenskapligt	36 687	24 956
Naturvetenskapligt, tekniskt, farmaceutiskt	64 575	52 756
Vård	66 507	57 602
Odontologiskt	54 998	64 067
Medicinskt	74 319	90 398
Undervisning	44 623	46 746
Verksamhetsförlagd utbildning	63 238	61 355
Övrigt	50 239	40 810
Design	177 270	108 005
Konst	251 664	108 043
Musik	152 935	96 697
Opera	364 458	218 023
Teater	352 423	175 538
Media	359 649	288 093
Dans	247 860	136 957
Idrott	129 158	59 769

Källa: Regleringsbrev för budgetåret 2025 avseende universitet och högskolor

Det finns dock inget krav på att lärosätena i den lärosätesinterna fördelningen använder ersättningsbeloppen för respektive utbildningsområde utan lärosätet har full rätt att omfördela medel utifrån egen analys och prioriteringar. De vanliga är dock att lärosäten följer fördelningen mellan olika utbildningsområden.

Ersättningsbeloppen räknas upp varje år genom en pris- och löneomräkning, men det görs också ett avdrag som baseras på beräkning av effektivitetsökningen i privat tjänstesektor, det så kallade produktivitetsavdraget.

Det finns möjlighet för lärosätena att spara både outnyttjat takbelopp (anslagssparande) och ekonomiskt värde av helårsstudenter och helårsprestationer (överproduktion) mellan budgetåren. Det ger lärosätena möjligheter att balansera anslag mellan budgetåren och parera skillnader i studenternas efterfrågan på utbildning. För att ge lärosätena bättre möjligheter att bygga ut sin utbildning under pandemin höjde regeringen från och med 2021 gränsen för upparbetad överproduktion från tio till 15 procent av takbeloppet.

När det nya resurstilldelningssystemet infördes 1993 beräknades den lägsta ersättningen till humanistiskt, teologiskt, juridiskt och samhällsvetenskapligt ut-

bildningsområde utifrån en resursnivå som ansågs vara ett absolut minimum för att överhuvudtaget kunna bedriva akademisk undervisning. Övriga ersättningsbelopp för de andra utbildningsområdena sattes så att respektive område skulle behålla de resurser de hade innan modellen infördes. Ersättningsbeloppen baseras med andra ord inte på en beräkning av resursbehovet inom respektive utbildningsområde, utan har en historisk förklaring.

Värt att nämna är också att lärosätena tilldelas separata anslag för utbildning respektive forskning. Huvudregeln är att lärosätena därefter inte kan omfördela medel mellan dessa två verksamhetsområden.

Högskoleutbildning är avgiftsfri för studenter från EU, ESS och Schweiz. Sedan 2011 tas anmälnings- och studieavgifter ut av inresande studenter utanför detta område som studerar på grund- och avancerad nivå. Studieavgifterna beslutas av respektive lärosäte och ska beräknas utifrån att full kostnadstäckning uppnås för den studieavgiftsfinansierade verksamheten i sin helhet.

Regeringen har i budgetpropositionen för 2025 aviserat att den kommer att tillsätta en utredning för att utveckla styrningen mot prioriterade områden samt se över resurstilldelningssystemet för utbildning vid universitet och högskolor för att möjliggöra en ökad effektivitet i resurstilldelningssystemet samtidigt som lärosätenas autonomi och rådighet värnas. Utredningen ska också lämna förslag som kan förbättra uppföljning och kontroll av myndighetskapital.

Regeringen tillsatte under våren 2024 en bokstavsutredare för att utreda och lämna förslag på en modell för hur universitet och högskolors utbildningsutbud kan utvecklas för att möta de nya behov som den föränderliga arbetsmarknaden ger upphov till och som är bakgrunden till det nya omställningsstudiestödet. Utredaren Stephen Hwangs förslag remitterades i maj 2025.

Så har högskolan dimensionerats historiskt

Sverige har en historia av drastiska kast avseende hur högskolans utbildningsutbud beslutas. Mellan 1958 och 1977 styrdes utbudet i huvudsak genom studenternas efterfrågan och de utbildningar de sökte, med undantag för vissa utbildningar såsom läkarutbildningen. Mellan 1977 och 1993 styrdes utbildningsutbudet genom en central planeringsprocess, där Utbildningsdepartementet i princip bestämde antalet platser på varje utbildning vid varje lärosäte, med utgångspunkt från prognoser för arbetsmarknadens behov. Sedan 1993 är det lärosätena som styr utbildningsutbudet inom ramen för en utbildningsbudget för varje lärosäte, även om regeringen i förarbetena förbehöll sig rätten att styra utbildningsutbudet inom vissa samhällsviktiga områden. Det förekommer viss politisk styrning mot bland annat utbildning, vård och samhällsbyggnad. Resurstilldelning till specialiserade lärosäten inom teknik eller vård innebär också i praktiken en styrning av utbildningsutbudet.

Riksrevisionen gjorde 2021 en granskning av de riktade utbyggnaderna av

programnybörjare på bristyrkesutbildningar 2015–2018. Riksrevisionens bedömning var att utbyggnaderna i viss mån bidrog till fler högutbildade personer i bristyrken, men att lärosätena var långt från att nå målen för utbyggnaden. Även UKÄ har gjort en uppföljning av utbyggnaderna 2015–2018. Både Riksrevisionen och UKÄ konstaterade att det huvudsakliga problemet med den låga måluppfyllelsen inte var ett otillräckligt utbildningsutbud från lärosätenas sida utan snarare ett lågt intresse från studenternas sida. Utbyggnaden försvårades också av brist på platser för verksamhetsförlagd utbildning (VFU) och brist på disputerad personal.

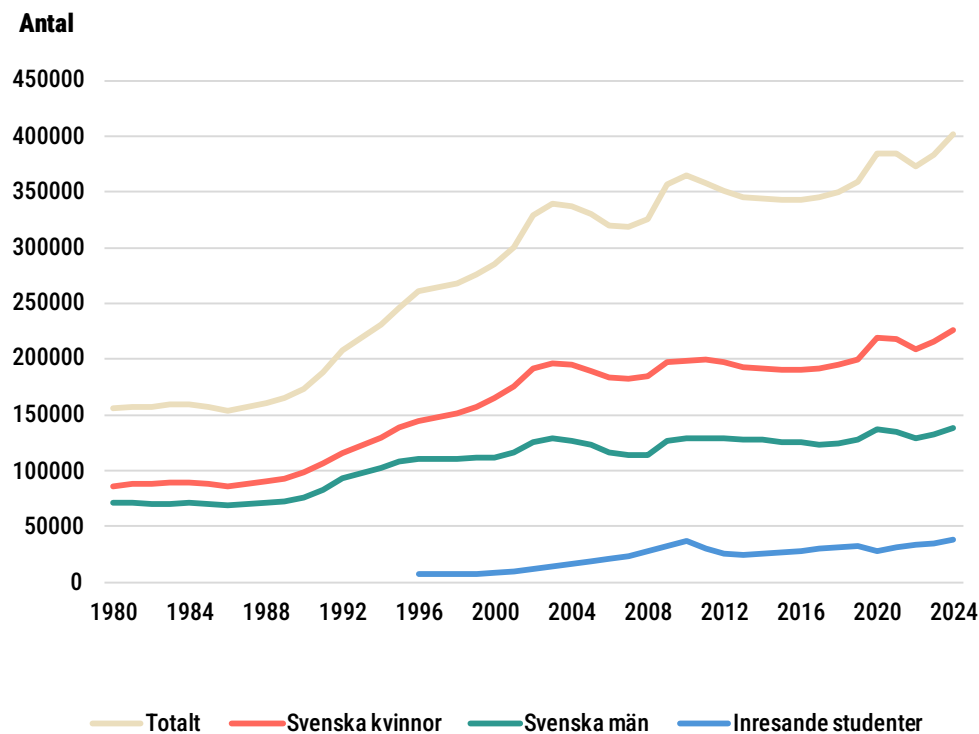
Regeringen har därefter satt mer långsiktiga mål för antalet examina inom lärar- och förskollärarytbildningar samt hälso- och sjukvårdsutbildningar, vilket enligt UKÄ ger lärosätena möjligheter att arbeta mer långsiktigt än när man sätter mål för antal programnybörjare. Detta stämmer också väl överens med förslagen från Riksrevisionen.

Så många studerar

Antalet *helårsstudenter* för läsåret 2023/24 var 329 400, och totalt studerade 402 000 *personer* på grundnivå eller avancerad nivå någon gång under höstterminen 2024.

Under 1990-talet genomfördes en successiv utbyggnad av den svenska högskolan. Antalet studenter fördubblades mellan hösten 1990, då det fanns 173 000 studenter vid svenska universitet och högskolor, och hösten 2003 då det totala antalet studenter var 340 000. Utöver att antalet nybörjare ökade påverkades den totala studentvolymen också av att flera utbildningar förlängdes under denna period, och att fler studenter därmed stannade kvar längre tid i högskolan. Sedan följde några år med minskat studentantal på grund av lägre efterfrågan på högskoleutbildning under en högkonjunktur. I samband med finanskrisen ökade efterfrågan på högskoleutbildning på nytt. Från hösten 2008 ökade antalet studenter fram till hösten 2010 då det fanns 365 000 studenter i högskolan. Ett liknande mönster med ett snabbt ökat antal studenter i högre utbildning upprepade sig under pandemin. Utbyggnader av högskolan för att möta den ökade efterfrågan gav under några år lärosätena möjlighet att utbilda fler studenter än tidigare. Efter en större minskning till höstterminen 2022 har nu antalet studenter återigen ökat kraftigt de senaste två höstterminerna.

Diagram 1. Antal registrerade studenter i utbildning på grundnivå och avancerad nivå höstterminerna 1979–2024, totalt och uppdelat på svenska kvinnor och män samt inresande studenter.

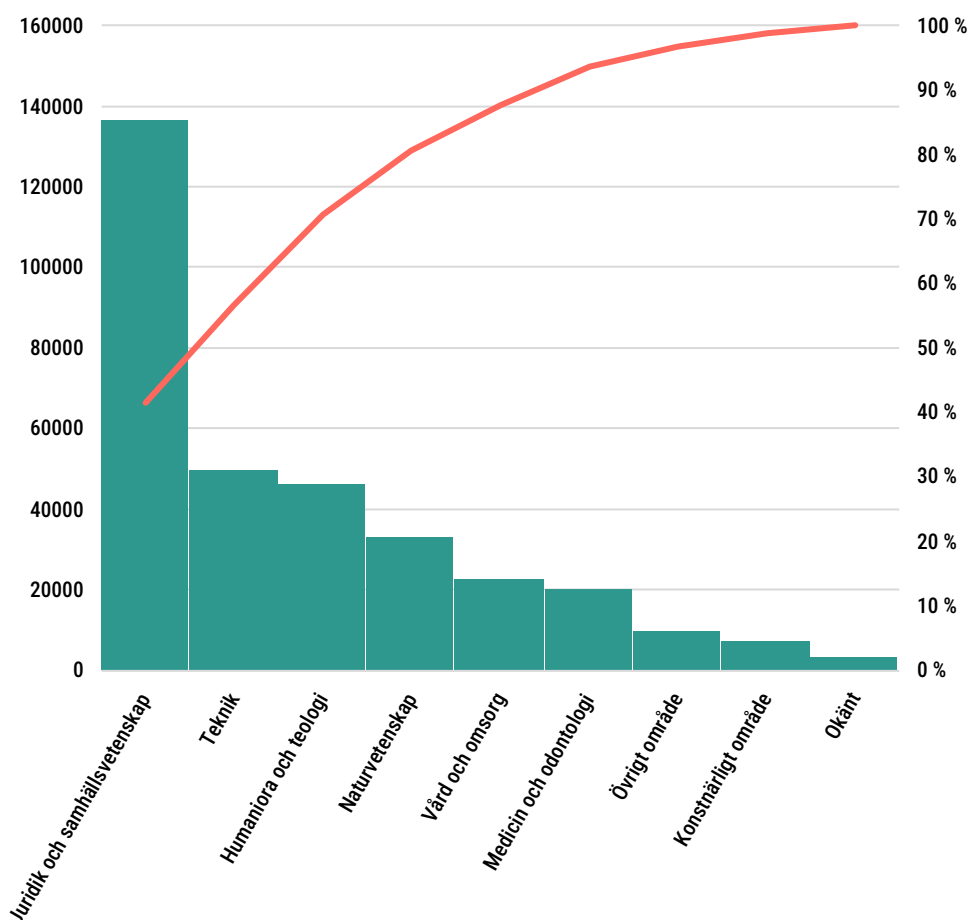
Källa: UKÄ Årsrapport 2025

Studenterna efter nivå och ämnesområde

Av det totala antalet helårsstudenter läsåret 2023/24 var 77 procent på grundnivå och 22 procent på avancerad nivå, vilket är samma fördelning som de två närmaste läsåren innan. Den långsiktiga trenden är att andelen helårsstudenter på avancerad nivå ökar, sedan läsåret 2012/13 har den ökat med tre procentenheter.

Utifrån ämnesområde finns flest helårsstudenter inom juridik och samhällsvetenskap med 137 000 helårsstudenter. Ämnesområdet med näst flest helårsstudenter var teknik med 47 000 helårsstudenter, därefter följer humaniora och teologi med 46 000 helårsstudenter. Därefter följer ämnesområdet naturvetenskap med 33 000 helårsstudenter och därefter vård- och omsorg samt medicin och odontologi med 23 000 respektive 20 000 helårsstudenter.

Diagram 2. Antal helårsstudenter efter ämnesområde, läsåret 2023/24.

Källa: UKÄ

Snedrekrytering till högskolan

Föräldrarnas utbildningsnivå spelar stor roll för benägenheten att påbörja högskolestudier: ju högre utbildning föräldrarna har, desto större är sannolikheten att börja studera på högskolan. Även med hänsyn tagen till gymnasiebetyg är sannolikheten att bli antagen större för individer med högutbildade föräldrar. Över tid är det allt fler som har påbörjat högskolestudier, men andelen som påbörjat högskolestudier uppdelat efter föräldrarnas utbildningsnivå visar inga större förändringar av den sociala snedrekryteringen för årskullarna födda mellan 1960 och 1993.

Kvinnor påbörjar en högskoleutbildning i högre grad än män. Alltsedan 1977 års högskolereform, då flera kvinnodominerade eftergymnasiala utbildningar fördes till högskolan, är kvinnor i majoritet bland högskolans studenter. Under höstterminen 2024 var av samtliga registrerade studenter 61 procent kvinnor och 39 procent män. Kvinnor slutför också utbildningen i högre utsträckning än män. I förlängningen innebär det att en större andel kvinnor än män i befolkningen har avlagt en examen i högskolan – och kvinnor har därmed en högre

utbildningsnivå. Sett över en längre tidsperiod har andelen som har avlagt en minst treårig examen i högskolan ökat betydligt bland både kvinnor och män. Samtidigt har skillnaden i kvinnors och mäns utbildningsnivå blivit större. Att kvinnor i högre utsträckning påbörjar högskolestudier grundläggs i gymnasieskolan. Där väljer fler män att läsa yrkesprogram, medan kvinnorna oftare studerar högskoleförberedande program.

Många av utbildningarna i högskolan är kvinnodominerade. På flera av utbildningarna inom hälso- och sjukvårdsområdet och på flera av lärarutbildningarna är könsfördelningen ojämn. Även på andra stora yrkesexamensprogram, såsom socionomprogrammet och juristprogrammet, är kvinnorna i majoritet. Männerna är däremot fler än kvinnorna på utbildningarna till högskoleingenjör och civilingenjör. Mer än hälften av männen som tog en yrkesexamen under det senaste läsåret gjorde det från ett program mot högskoleingenjör eller civilingenjör. För kvinnorna var det var tionde examinerad. Både arbetstagar- och arbetsgivarorganisationer har gjort satsningar för att fler kvinnor ska söka sig till tekniska utbildningar. Men några stora förändringar i den ojämna könsfördelningen på ingenjörsutbildningarna har inte skett under de senaste åren. Andelen kvinnor bland de examinerade från civilingenjörsprogrammen ökade under flera år i början av 2010-talet men har under de senaste åren varit oförändrad.

Det är stora skillnader i övergången till högskolestudier mellan Sveriges län och kommuner. I årskullen som föddes 1999 var det de som var folkbokförda i Stockholms län och Uppsala län som påbörjade högskolestudier i störst omfattning; 52 procent respektive 47 procent hade påbörjat högskolestudier senast vid 24 års ålder. Lägst övergång, 33 procent, hade personer som var folkbokförda i Jämtlands län. I samtliga län och i den absoluta majoriteten av kommunerna påbörjade kvinnor högskolestudier i högre grad än män.

Snedrekrytering till högskolan utifrån svensk respektive utländsk bakgrund visar ett för kanske många förvånande mönster. Andelen som påbörjat en högskoleutbildning senast vid 25 års ålder är högre för personer med utländsk bakgrund och utrikesfödda som invandrat till Sverige före sju års ålder än för personer med svensk bakgrund, och har varit så sedan 2016. Däremot är övergången till högskolestudier för personer som är utrikesfödda och invandrat till Sverige vid 7–18 års ålder betydligt lägre och sjunkande.

Genomströmning i högskolan

Bland svenska högstskolenyborjare lasaret 2022/23 var medianaldern 21,4 ar for kvinnor och 21,0 ar for man, vilket var nagot lagre fran foregaende lasar. Halften av alla nyborjarstudenter borjar med andra ord att studera inom två ar efter att de slutat gymnasiet. Medelaldern for att påbörja högskolestudier ar betydligt hogre, 25 ar, vilket forklaras av att en äldre grupp studenter drar upp medeltalet jamfort med medianen. I Sverige och de andra nordiska landerna ar nyborjar-

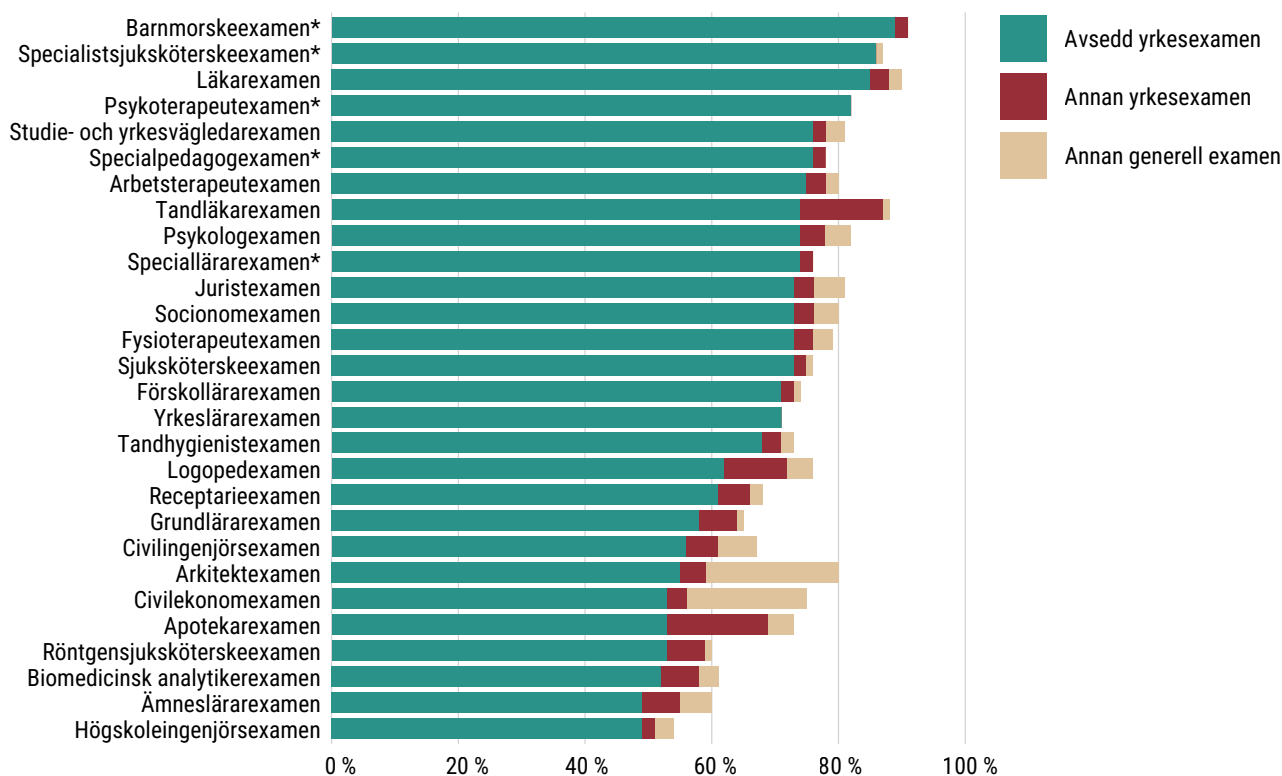
studenterna äldre än i många andra OECD-länder.

UKÄ mäter genomströmning med tre huvudsakliga mått: prestationsgrad, kvarvaro och examensfrekvens. De baseras på avklarade högskolepoäng, hur många studenter som är kvar termin tre, och hur många som har tagit examen inom programmets nominella längd plus tre år. Kvarvaro och examensfrekvens går endast att applicera på program och lämpar sig enligt UKÄ i första hand för yrkesexamensprogram.

Studenternas totala genomsnittliga prestationsgrad var 83 procent för kurser som registrerades läsåret 2022/23. Kvinnor har högre prestationsgrad än män. Studenter som läser på program har högre prestationsgrad än studenter på fristående kurser, och allra högst prestationsgrad har studenter på konstnärliga program. Läsåret 2022/23 var studenternas genomsnittliga prestationsgrad 95 procent på konstnärliga program, 91 procent på yrkesexamensprogram, 88 procent på generella program, och 59 procent på fristående kurser.

Sett över tid är det samma program som har legat högt respektive lågt i examensfrekvens. En examen är nödvändig främst för yrken som kräver legitimation eller speciell behörighet, vilket gäller främst yrken inom hälso- och sjukvården och utbildning. Det förklarar till viss del att det finns stora skillnader mellan programmen.

Diagram 3. Examensfrekvens (procent) inom nominell studietid plus tre år, uppdelat efter avsedd yrkesexamen, annan yrkesexamen och annan generell examen. Nybörjare på yrkesexamensprogram uppföljda till och med läsåret 2022/23.

*indikerar påbyggnadsutbildning

Källa: UKÄ Årsrapport 2025

I jämförelse med många andra yrkesexamensprogram är examensfrekvensen förhållandevis låg på ingenjörsutbildningarna. För studenter på civilingenjörsprogrammet har examensfrekvensen varit omkring 50 procent eller något högre under många år, medan den har varit mellan 40 och 50 procent för studenter på högskoleingenjörsprogrammet. Glädjande är att under den senaste tioårsperioden har examensfrekvensen ökat både för program mot civilingenjörsexamen och högskoleingenjörsexamen.

Ingenjörsutbildningarna leder inte till ett legitimationsyrke. Det här innebär att även de som avslutar en ingenjörsutbildning utan att ta ut en examen kan jobba inom ett ingenjörsycke utan att det finns några juridiska hinder för detta.

Tittar vi närmare på genomströmningen på civilingenjörsprogrammet framgår att 54 procent av nybörjarna 2014/15 hade tagit ut en civilingenjörsexamen till och med uppföljningsåret 2021/22. Dessutom hade 12 procent av nybörjarna tagit ut en annan examen. Resterande hade inte tagit ut någon examen. En betydande grupp, motsvarande sju procent, hade fullgjort en stor del av utbildningen och saknade högskolepoäng motsvarande högst ett års heltidsstudier. Övriga saknade mer poäng än så och en procent av nybörjarna hade inte tagit några poäng alls.

För studenter på högskoleingenjörsutbildning var andelen som inte tagit ut någon examen ännu större. 49 procent av nybörjarna 2016/17 hade tagit ut en högskoleingenjörsexamen senast läsåret 2021/22, därutöver hade ytterligare fem procent tagit ut en annan examen. Det innebär att 54 procent av nybörjarna hade tagit ut någon form av examen. Därtill var det 19 procent som saknade högskolepoäng motsvarande som mest ett års heltidsstudier och 23 procent som saknade mer poäng än så. Ytterligare fem procent av nybörjarna hade inte tagit några poäng.

Riksrevisionen har studerat lärosätenas arbete med avhopp och fann att lärosätena erbjuder många stödinsatser för att motverka avhopp, men att det också finns flera betydande hinder för ett effektivt arbete, varav några ligger utanför lärosätenas kontroll. Riksrevisionen pekar på att det behövs tydliga regelverk, ett funktionellt stödsystem, att studenternas förkunskaper förstärks och att felvalen minskas. Därutöver behöver kunskapen om avhopp öka. Enligt Riksrevisionen finns det potential för lärosätena att utveckla sitt arbete inom flera områden, vilket på sikt kan skapa bättre förutsättningar för arbetet mot avhopp. Om avhopp ska minska behöver regeringen prioritera detta tydligare och UKÄs roll som kunskapsstöd gentemot lärosätena förtydligas.

Arbetsmarknadsetablering efter högskoleutbildning

Sverige hör till de länder som har högst sysselsättningsgrad, både bland kvinnor och män. Jämfört med andra OECD-länder ligger Sverige högt. År 2022 var 91 procent av dem med en kandidatexamen i arbete i Sverige, medan motsvarande andel var 86 procent i genomsnitt i OECD-länderna. Sysselsättningsgraden ökar med utbildningsnivå.

Tabell 2. Andel 25–64-åringar som hade arbete bland dem med gymnasieutbildning eller högskoleutbildning som högsta utbildningsnivå, totalt och för kvinnor och män, 2023.

Land	Gymnasieutbildning		Kandidatexamen		Masterexamen		Doktorsexamen	
	Totalt (%)	Kvinnor/ män (%)	Totalt (%)	Kvinnor/ män (%)	Totalt (%)	Kvinnor/ män (%)	Totalt (%)	Kvinnor/ män (%)
Sverige	84	80/87	91	91/90	93	92/95	95	94/96
Danmark	82	77/86	87	86/90	91	89/93	95	92/97
Finland	78	76/80	88	87/89	91	91/92	..	..
Norge	82	77/86	90	89/92	92	90/95	93	95/89
Estland	81	78/84	91	89/93	90	88/94	96	94/98
Frankrike	74	71/78	85	84/87	89	88/91	93	91/94
Nederländerna	85	80/89	88	85/92	92	90/94	96	95/97
Spanien	73	67/79	82	80/85	86	84/89	91	91/91
Storbritannien	79	73/84	87	85/90	88	87/91	91	91/91
Tyskland	83	80/86	88	84/91	89	86/93	92	89/94
EU25 - genomsnitt	78	72/83	86	84/89	90	88/93	94	91/96
OECD - genomsnitt	77	70/84	86	83/90	90	87/92	93	91/95

.. indikerar att uppgiften saknas

Källa: UKÄ och OECD

De allra flesta som examineras från en utbildning vid universitet och högskolor etablerar sig snabbt på arbetsmarknaden. Av de som tog en examen på grundnivå eller avancerad nivå under 2021/22 var 86 procent av både kvinnor och män etablerade på arbetsmarknaden efter 1–1,5 år. Andelen etablerade av de examinerade kallas också för etableringsgrad. I statistiken definieras etablerade som personer med en god ställning på arbetsmarknaden. Det innebär att de var sysselsatta i november det aktuella uppföljningsåret, att de hade en relativt hög arbetsinkomst (knappt 280 000 kr) och att personerna inte varit arbetslösa någon gång under året.

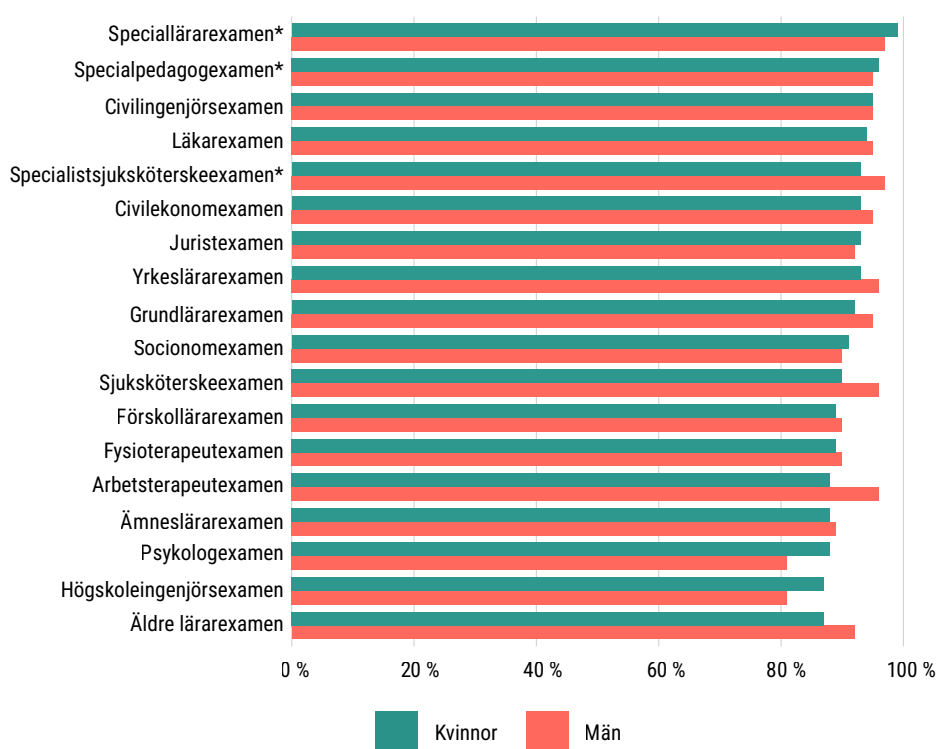
Men alla examinerade lyckas inte etablera sig på arbetsmarknaden. Av de som examinerades läsåret 2021/22 hade sju procent en osäker ställning på arbetsmarknaden, vilket innebär en relativt låg arbetsinkomst eller förekomst av arbetslöshet. Ytterligare sex procent hade en svag ställning på arbetsmarknaden, vilket betyder låg arbetsinkomst eller förekomst av heltidsarbetslöshet en stor del av året. En liten grupp stod helt utanför arbetsmarknaden, totalt två procent av de examinerade.

Svårighet att etablera sig på arbetsmarknaden kan sammantaget uttryckas

som andelen av de examinerade som antingen har svag arbetsmarknadsställning eller som står utanför arbetsmarknaden. Om de här två grupperna slås samman hade sju procent svårt att etablera sig på arbetsmarknaden 1–1,5 år efter examen.

Även om etableringsgraden totalt sett är hög finns det tydliga skillnader i etableringsgraden mellan examinerade med olika typer av examina. Av de som tog en yrkesexamen läsåret 2021/22 var 91 procent etablerade 1–1,5 år efter examen, jämfört med 79 procent av de som tog en generell examen. För personer som tog en konstnärlig examen var etableringsgraden betydligt lägre jämfört med de två andra grupperna, med endast 41 procent. En förklaring kan vara att många som tar en konstnärlig examen arbetar som konstnärer eller kulturarbetare som ofta försörjer sig genom stipendier och bidrag som i vissa fall är skattebefriade och räknas därmed inte som inkomst i statistiken.

Diagram 4. Etableringsgrad (procent) 1–1,5 år efter examen för 18 yrkesexamina med flest examinerade, läsåret 2021/22. Uppdelat på kvinnor och män.

* indikerar påbyggnadsutbildning

Källa: UKÄ Årsrapport 2025

Civilingenjörsexamen är den vanligaste yrkesexamina 2021/22. Examinerade från denna utbildning har också en hög etableringsgrad. 95 procent av de som tog en civilingenjörsexamen var etablerade på arbetsmarknaden 1–1,5 år efter examen.

Etableringsgraden för de som tar en generell examen varierar också mellan olika ämnesinriktningar. Högst etableringsgrad hade de som tog en generell examen inom pedagogik och lärarutbildning, teknik och tillverkning och hälso- och sjukvård samt social omsorg (82–84 procent). Lägst etableringsgrad hade examinerade inom humaniora och konst (58 procent)

Tabell 3. Etableringsgrad (procent) 1–1,5 år efter examen för generella examina uppdelat på ämnesinriktningar, examinerade läsåret 2021/22.

	Totalt (%)	Kvinnor (%)	Män (%)
Generella examina – totalt	79	79	80
Pedagogik och lärarutbildning	84	84	80
Humaniora och konst	58	61	53
Samhällsvetenskap, juridik, handel, administration	80	81	80
Naturvetenskap, matematik och data	79	77	81
Teknik och tillverkning	84	81	85
Lant- och skogsbruk samt djursjukvård	77	70	88
Hälso- och sjukvård samt social omsorg	82	83	78
Tjänster	83	78	88

Källa: UKÄ Årsrapport 2025

En jämförelse med studerande på en yrkeshögskoleutbildning går inte att göra rakt av då etablering mäts på olika sätt för examinerade från yrkeshögskoleutbildning och högskoleutbildning. Arbetsmarknadsetableringen innan studierna skiljer sig också åt mellan grupperna. Andelen examinerade från ett yrkeshögskoleprogram som hade ett arbete före utbildningen var så många som 74 procent. De senaste siffrorna från Myndigheten för yrkeshögskolan (MYH) visar att 84 procent av de examinerade från ett yrkeshögskoleprogram 2023 hade arbete 2024, och 62 procent av dem hade ett arbete som överensstämde helt eller till största delen med utbildningen. På samma sätt som etableringsgrad skiljer sig för olika typer av examen från högskolan skiljer sig etableringsgraden mellan yrkeshögskoleprogram med olika inriktningar. Sammantaget ter sig skillnaderna i etableringsgrad mellan yrkeshögskoleutbildning och högskoleutbildning inte vara omfattande.

Det nya omställningsstudiestödet

I oktober 2022 lanserades Sveriges nyaste studiestöd – omställningsstudiestödet. Stödet infördes för att yrkesverksamma ska ges bättre möjligheter att utveckla sin kompetens under hela yrkeslivet och lämnas för en utbildning som kan antas stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden, med beaktande

av arbetsmarknadens behov.

För att kunna beviljas omställningsstudiestöd behöver den sökande både vara etablerad på arbetsmarknaden och ha en aktuell förankring på arbetsmarknaden. Omställningsstudiestödet består av en bidragsdel och en valbar lånedel och ges längst till och med det kalenderår den studerande fyller 62 år. Stödet kan ges till studier som bedrivs i en omfattning på 20, 40, 50, 60, 75 eller 100 procent.

Den studerande kan få upp till 80 procent av lönen i omställningsstudiestöd (bidrag och lån) upp till ett tak som är cirka 30 200 kr i månaden (år 2025). Den studerande kan få omställningsstudiebidrag med högst 5 580 kronor per vecka före skatt och lån med högst 3 516 kronor per vecka. Den studerande kan också ha möjlighet att få ett kompletterande kollektivavtalat studiestöd från den omställningsorganisation som den studerande tillhör som ger 80 procent av lönen upp till ett högre tak (cirka 37 000 kr i månaden, år 2025) eller mellan 65 och 80 procent av lönen upp till ett ännu högre tak (cirka 80 600 i månaden, år 2025).

Under 2023 fick 5 200 personer och under 2024 fick 12 400 personer omställningsstudiestöd utbetalt. De flesta, nio av tio, av de som fick omställningsstudiestöd under 2024 studerade på eftergymnasial nivå och antalet studerande vara jämnt fördelat mellan yrkeshögskola och högskola/universitet. Män studerar oftare på yrkeshögskola och kvinnor oftare på högskola/universitet.

Det vanligaste programmet bland de med omställningsstudiestöd under 2024 är magister- och masterprogram oavsett inriktning. Det näst vanligaste är sjuksköterske- och specialistsjuksköterskeprogrammet, följt av utbildning till specialpedagog/speciallärare samt medicinsk sekreterare eller vårdadministratör.

Många av dem som först började studera med omställningsstudiestöd studerade redan med studiemedel. De utbildningar dessa läste bestämdes främst av vad de redan studerade. Efterfrågan på olika utbildningar kan därför komma att förändras över tid.

Det är vanligast att studera med omställningsstudiestöd på heltid, vilket 67 procent gjorde någon gång under 2024. Andelen studerande med omställningsstudiestöd på deltid har dock ökat mellan 2023 och 2024 och ligger nu på 43 procent.¹ Vilket kan jämföras med att en av tio studiemedelstagare på eftergymnasial nivå tog studiemedel på deltid under 2024.

Studerande på högskola och universitet som uppbar omställningsstudiestöd hade en högre prestationsgrad än andra studerande med studiemedel. Den var i genomsnitt 90,1 procent, vilket är fem procentenheter högre.

CSN gör i bedömningen av de första åren med omställningsstudiestöd att knappt hälften av de studerande byter bransch och att drygt hälften arbetar kvar i den bransch de befann sig före studierna. Det är något vanligare att byta roll eller befattning efter studierna än att byta bransch. Andelen som svarade att de hade bytt roll på jobbet var 62 procent av dem som hade avslutat sina studier.

¹ En person som tar stöd på både heltid och deltid under året förekommer inom båda kategorierna och därför överstiger andelarna 100 procent.

3. Reformer för högre kvalitet i svensk högskoleutbildning

Kvaliteten i högskoleutbildningen i Sverige brister. Svenska studenter har betydligt mindre lärarledd tid än studenter i andra länder. Resurserna till högskoleutbildning per student har successivt minskat. Sedan 1994/95 har 30–40 procent av resurserna per student inom många ämnesområden försvunnit till följd av otillräckliga uppräkningskostnader när löner, lokalkostnader och andra förvaltningskostnader ökat.

Sverige avsätter mindre resurser till högre utbildning än genomsnittet i såväl EU som OECD. Där OECD-länder i genomsnitt lägger 1,03 procent av BNP på högre utbildning lägger Sverige 0,76 procent av BNP. Det är en differens på cirka 16 miljarder kronor.

Högskoleutbildning behöver både en gedigen forskningsanknytning och en tydlig anknytning till arbetslivet. Båda dessa brister. Studentinflytandet har försämrats då kårobligatoriet först avskaffades och att regeringen därefter inte har tillfört lärosätena de resurser som krävs för att upprätthålla det organiserade inflytandet.

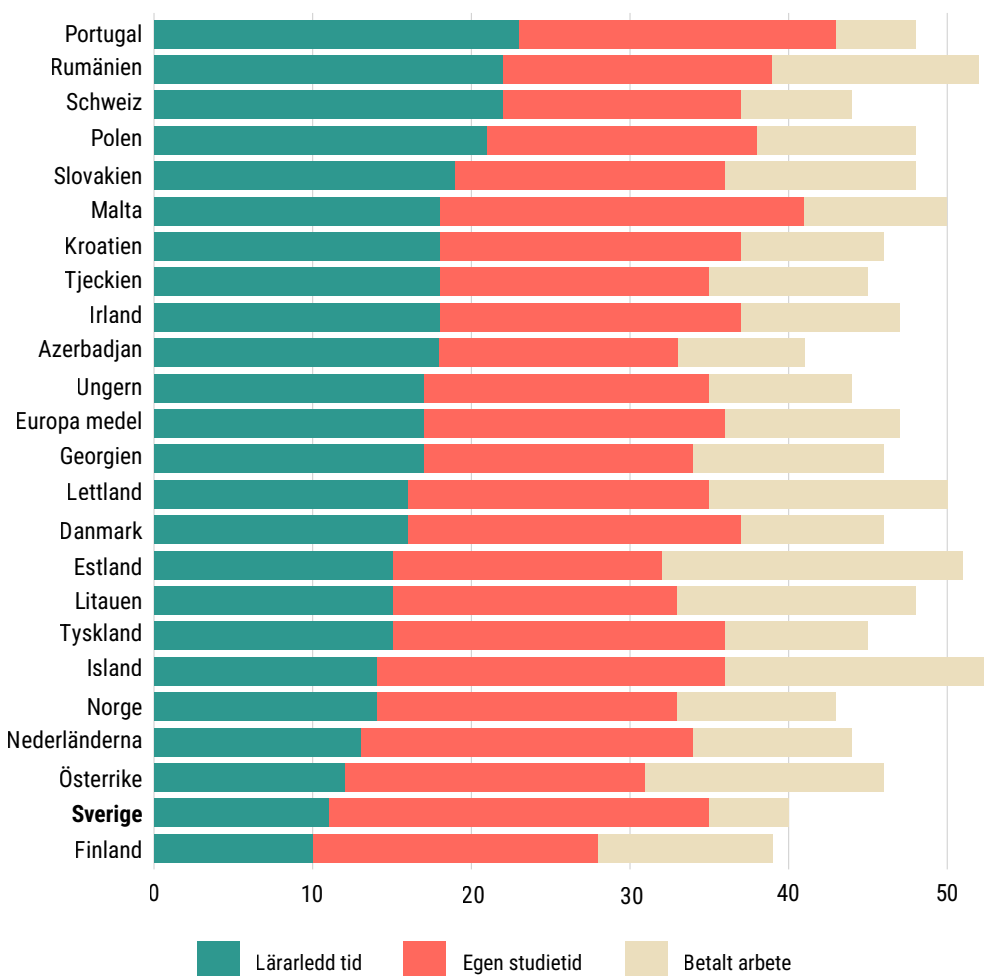
Sammantaget behövs ökad finansiering och nya reformer för att höja kvalitet i den högre utbildningen.

Stor brist på lärarledd tid

Svenska studenter har betydligt mindre lärarledd tid än studenter i andra länder. Den europeiska studentundersökningen Eurostudent 8 samlade data mellan åren 2021 och 2024 och i rapporten framgår att studenternas deltagande i lärarledd undervisning är låg i Sverige.

För heltidsstuderande i Sverige är den lärarledda undervisningstiden i genomsnitt 10,8 timmar i veckan. Det är näst lägst av alla länder i undersökningen, bara Finland ligger lägre. Studenterna kompenserar detta till del genom att de ligger högst av alla länder vad gäller egen studietid: 24 timmar i veckan. Av rapporten framgår också att de svenska heltidsstudenterna inte jobbar i någon större utsträckning jämfört med andra länder; svenska heltidsstudenter ligger lägst i undersökningen på fem timmar i veckan.

Diagram 5. Heltidsstudenters tidsanvändning. Antal timmar studenter i europeiska länder lägger på lärarledd tid, egen studietid och betalt arbete.

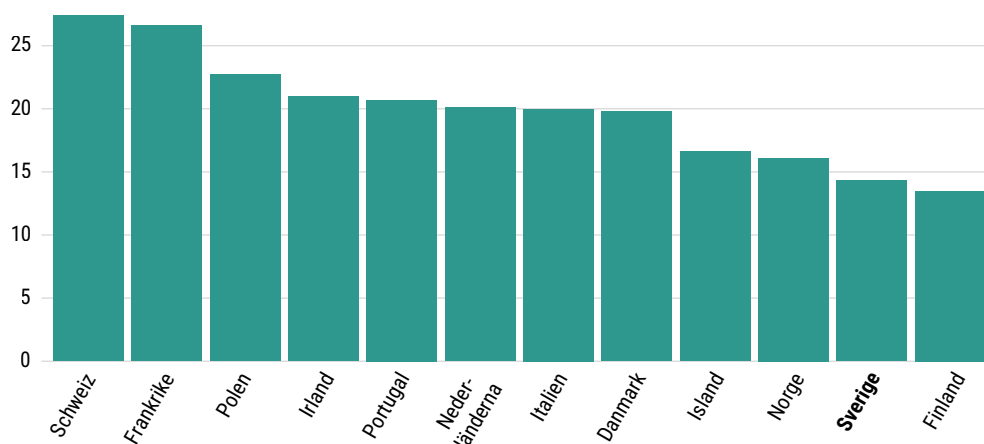
Källa: Eurostudent 8

Enligt Eurostudentundersökningen har den lärarledda tid som svenska studenter uppger att de deltar i minskat något över tid, från 12 timmar i undersökningen 2011. UKÄ har också tittat närmare på frågan om hur den lärarledda tiden har förändrats över tid från 2007 till 2017 och finner att totalt erbjuds en student på en svensk högskola ungefär elva timmars lärarledd undervisning per vecka sin första termin på högskolan. Resultaten stämmer väl överens med Eurostudentundersökningarna som med annan metod kommit fram till snarlika resultat. UKÄ finner att inom den studerade tidsperioden har den lärarledda tiden inte minskat, och även per utbildningsområden förefaller undervisningstidens omfattning vara relativt stabil över tid. UKÄs analyser visar att studenter inom utbildningsområdet naturvetenskap, teknik och farmaci i genomsnitt erbjuds 15 timmars lärarledd undervisning per vecka. Motsvarande antal för studenter inom utbildningsområdet humaniora, samhällsvetenskap, juridik och teologi är åtta timmar, men där det finns stor variation mellan olika ämnen och program

trots samma ersättningsnivå. Det kan dock ifrågasättas om det är rättvisande att mäta den lärarledda tiden för den första terminen som studenten deltar i och utifrån det uttala sig om all högskoleutbildning.

Fackförbundet Sveriges ingenjörer har tittat närmare på antalet lärarledda timmar inom ämnesområdet naturvetenskap och teknik och funnit att Sverige ligger mycket lågt vad gäller lärarledd tid i jämförelse med relevanta europeiska länder också inom detta utbildningsområde.

Diagram 6. Lärarledda timmar per vecka inom ämnesområdet Engineering, manufacturing and construction för Sverige och relevanta jämförelseländer.

Källa: Sveriges ingenjörer och Eurostudent Database

Sveriges ingenjörer har också tillfrågat sina studerandemedlemmar om de tror att ökad lärarledd tid skulle bidra till att ingenjörsstudenter generellt sett klarar sina kurser bättre. Drygt sju av tio svarar att de tror att så vore fallet.

Urgörpning av resurserna

Fackförbundet Sveriges universitetslärare & forskare (SULF) har studerat resurstilldelningen till högskoleutbildning och har jämfört intäkter med kostnader från när resurstilldelningssystemet sjösattes 1994/95 fram till 2023.

SULF har beräknat intäkterna genom utvecklingen av ersättning för helårsstudent (HST) och helårsprestation (HPR) för olika ämnesområden. Ersättningsbeloppen har under perioden 1994/95 till 2023 räknats upp med mellan 40 och 65 procent för de flesta utbildningsområden, förutom för humaniora, samhällsvetenskap, juridik och teologi där beloppen har räknats upp med 99 procent på grund av riktade kvalitetssatsningar. Uppräkningen för en genomsnittsstudent har varit 71 procent.

Kostnadsutvecklingen har SULF beräknat genom att se till kostnader för statliga löner, lokaler och övriga förvaltningskostnader samt viktat dessa utifrån den resurstmix högskolor och universitet har jämfört med övriga myndigheter. SULF beräknar att de sammanvägda kostnadsökningarna sedan det nuvarande resur-

stilledelningssystemet infördes har varit 142 procent.

Resultatet av beräkningarna är med andra ord att under de senaste 30 åren har resurserna per student på grund- och avancerad nivå minskat kraftigt i relation till de ökade kostnaderna. Många utbildningsområden har drabbats av urgröpning av resurser mellan 30 och 40 procent. Exempelvis har ersättningen till utbildningsområdena naturvetenskap och teknik (före den lilla satsning som regeringen gjort, mer om det nedan), undervisning samt medicin minskat med cirka 40 procent, medan humaniora, samhällsvetenskap, juridik och teologi (HSJT) har minskat med 18 procent i förhållande till de ökande kostnaderna. Då bör man också ha i beaktande att ersättningen för HSJT var mycket låg från början och enligt bland annat SULF egentligen aldrig räckt till för att ge studenterna tillräckligt med tid med sina lärare. SULF beräknar att det saknas totalt 13,2 miljarder kronor i finansiering till högskoleutbildning.

Utöver den vanliga uppräkningsmetoden med pris- och löneomräkningen har regeringen gjort särskilda kvalitetssatsningar för att öka ersättningen per student. Två kvalitetsförstärkningar gjordes 2012–13 respektive 2015–16. Satsningen 2012–13 är den större av dessa två satsningar, den totala ökningen för både helårsstudent och helårsprestation blev 17,3 procent mellan 2011 och 2013.

Nuvarande regering har gjort en kvalitetssatsning på teknikområdet, vilket påverkar ersättningsbeloppen för naturvetenskap, teknik och farmaci (NTF). Utöver den normala uppräkningsmetoden av ersättningsbeloppen har regeringen även ökat HST-delen för NTF med ytterligare 992 kr, vilket motsvarar en ökning med 1,6 procent. Ökningen mellan 2023 och 2024 blir totalt 4,4 procent för både HST och HPR i stället för ordinarie uppräkning på 3,5 procent. För 2024 uppgick det totala värdet för satsningen till 100 miljoner kronor och när satsningen är fullt utbyggd 2026 kommer den omfatta totalt 305 miljoner kronor. Enligt SULF saknade NTF-området knappt 70 000 kr per student och totalt 6,2 miljarder för alla NTF-studenter år 2024. Kvalitetssatsningen kan därmed med denna jämförelse betraktas som mycket liten.

Urholkningen av resurserna fortsätter med automatik år efter år, främst på grund av statens krav på effektivisering. Alla utbildningsområden påverkas av produktivitetsavdraget, som innebär att anslagen minskas varje år under pris- och löneomräkningen.

SULF framhåller att det inte är möjligt att utbilda studenter snabbare idag än på 1990-talet och att produktivitetsavdraget därmed bör avskaffas. Studenter behöver tid med sina lärare, och lärarna behöver tid för att förbereda och efterarbeta sin undervisning för att säkerställa hög kvalitet. Dessutom har studentpopulationen förändrats, vilket ytterligare ökar kraven på resurser.

I Danmark togs deras motsvarighet till produktivitetsavdraget bort för utbildningsområdet år 2020. I Sverige är diskussionen om produktivitetsavdraget relativt livlig. Såväl många myndigheter som fackförbund som organiserar de

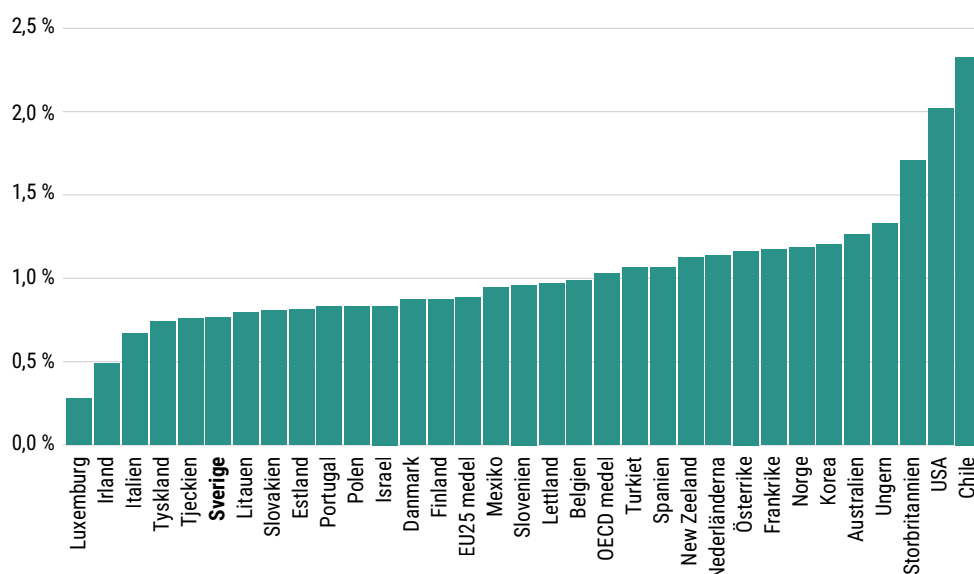
anställda i staten är kritiska till produktivitetsavdraget. Den del av Offentliganställdas förhandlingsråd (OFR) som arbetar inom staten uppdrog till ekonomen Roland Spånt att 2009 ta fram en rapport om produktivitetsavdraget och presenterade i den ett förslag om förändrad beräkning av produktivitetsavdraget. Förslaget innebar bland annat att produktivitetsavdraget ska baseras på den del av privat tjänstesektor som inte är del av IKT-sektorn, det vill säga den del som inte själv producerar informations- eller kommunikationsteknologi. Sammantaget innebar förslaget en avsevärd minskning av produktivitetsavdraget.

Resurser till den högre utbildning i internationell jämförelse

Sverige avsätter mindre resurser till högre utbildning än genomsnittet i såväl EU som OECD. Där OECD-länder i genomsnitt lägger 1,03 procent av BNP på högre utbildning lägger Sverige 0,76 procent av BNP, enligt de senaste siffrorna från OECD från 2021. Det innebär att Sverige 2021 spenderade cirka 16 miljarder mindre på högre utbildning än vad som hade varit fallet om Sverige lagt lika mycket i procent av BNP som OECD-snittet.

Sverige lägger också mindre resurser på högre utbildning i förhållande till BNP i jämförelse med liknande länder såsom de andra nordiska länderna.

Diagram 7. Resurser till högre utbildning i procent av BNP (2021), OECD-länder.

Källa: OECD Education at a Glance 2024

I den forskningspolitiska propositionen från 2024 adderar regeringen ett nytt delmål för forsknings- och innovationspolitiken för den kommande tioårsperioden: Sverige ska vara en ledande kunskapsnation och vara bland de främsta länderna vad gäller utgifter för forskning och utveckling som andel av BNP.

Enligt propositionen är Sverige ett av få länder som överskrider EU:s mål på tre procent. Sverige kommer fortsatt överskrida EU:s mål. Regeringen bedömer

att de nationella investeringarna i forskning och utveckling måste öka markant under perioden och beräknar därför en ökning av de statliga investeringarna i FoU med 6,5 miljarder till 2028. Något motsvarande mål för högskoleutbildning finns i dagsläget inte.

Mängd av aktörer förespråkar nytt resurstilldelningssystem

De flesta aktörer som har synpunkter på högskolan ser behovet av ökade resurser per utbildningsplats och ett nytt resurstilldelningssystem.

År 2019 presenterade den statliga Styr- och resursutredningen (kallad Struten) ett förslag till grunderna för ett nytt resurstilldelningssystem. Utredningen föreslog att lärosätena skulle få ett gemensamt anslag för utbildning och forskning, att anslaget för utbildning skulle delas i en fast och en rörlig del, att de ämnesbaserade ersättningsbeloppen till utbildning skulle tas bort och att lärosätena istället skulle erhålla en ekonomisk ram och ett mål om antal helårsstudenter, samt att helårsprestationer helt skulle utgå. Förslagen från Struten togs bara till liten del vidare i det politiska systemet.

Förslaget att ha ett gemensamt anslag för forskning och utbildning har bland annat kritiserats av Bergman, regeringens produktivitetskommission, Sahlin och Ellervik. De sistnämnda menar att det är ett kvarstående problem att forskning i jämförelse med utbildning har högre status inom alla nivåer av det ekonomiska systemet och för att inte riskera en överföring från utbildning till forskning bör de ekonomiska anslagen fortsatt vara separata.

Fackförbundet SULF ser behov av ett nytt resurstilldelningssystem och lyfter fram behovet av en höjning av ersättningen per student. SULF ser också behov av att lärosätena får stabila planeringsförutsättningar, att systemet behöver vara flexibelt nog att kunna anpassas till kostnadsökningar och ta hänsyn till att olika utbildningsområden har olika resursbehov. Liksom att resurstilldelningssystemet behöver ha utrymme för att möta studenter med behov av särskilt stöd, såsom studenter med funktionsnedsättningar. Därtill vill SULF ta bort produktivitetsavdraget och se ett gemensamt anslag till forskning och utbildning.

Fackförbundet Sveriges ingenjörer ser behov av att ersättningen per student på ingenjörsutbildningarna höjs kraftigt och i relation till statliga löner för att höja kvaliteten och genomströmningen. Sveriges ingenjörer ser också behov av att staten utvecklar en ny anslagsmodell som inte bygger på en fiktiv pris- och löneomräkning utan svarar mot de faktiska kostnader som universitet och högskolor har och som ger förutsättningar för att svensk ingenjörsutbildning håller hög internationell kvalitet.

Sveriges förenade studentkårer (SFS) vill höja ersättningarna med 50 procent för att höja kvaliteten och ta bort prestationsdelen i ersättningssystemet samt ta bort produktivitetsavdraget.

Regeringens produktivitetskommission argumenterar också för högre ersätt-

ningarna, men vill göra det genom att ersättningen höjs utan att motsvarande höjning av anslagen sker, det innebär alltså att resurserna per student ökar och att antalet platser minskar. Regeringens produktivitetskommission vill också vika om ersättningen till högskoleutbildningen från helårsprestationer till helårsstudenter för att minska incitamenten att sänka kunskapskraven.

Svenskt Näringsliv ser även de behov av ett nytt resurstilldelningssystem, och i en rapport föreslår de nya delanslag: ett för grundläggande utbildning, med en tydligare lutning mot antal studenter snarare än prestationer, och att delanslag för utbildning på avancerad nivå, som bara ges till utbildningar på områden där lärosätet bedriver forskning samt ett sökbart anslag för utveckling. Svensk Näringsliv vill också se en utredning och framhåller följande aspekter som centrala: digitaliseringens möjligheter, differentiering av den högre utbildningen och insatser för att öka genomströmningen på avsatt tid. Den ska också se över möjligheten till insatser för ökad lärarledd undervisning, med syfte att öka genomströmningen och utbildningens kvalitet. Därutöver vill Svenskt Näringsliv se en samverkansbonus, i syfte att premiera universitet och högskolor som framgångsrikt samverkar med näringslivet kring utbildning och därigenom åstadkommer en bättre matchning mellan utbud och efterfrågan av kompetens.

Ingeborg Amnéus och Pam Fredman, som på uppdrag av Sveriges universitet- och högskoleförbund (SUHF), skrivit en rapport om styrning av lärosätenas utbildningsutbud lyfter fram att ersättningar för prestationer bör minska i betydelse, så att det är ekonomiskt motiverat för lärosätena att satsa på nya utbildningar och utbildningar som är anpassade för livslångt lärande.

Bristande forskningsanknytning

Den vetenskapliga grunden och kopplingen till aktuell forskning utgör kärnan i högskoleutbildningen, vilket också framgår i högskolelagens portalparagraf. Att högskoleutbildning är nära kopplad till den senaste forskningen är avgörande för kvaliteten. Men så är inte alltid fallet idag. Kerstin Sahlin, som genomfört en utredning om forskningsanknytning i högskoleutbildningen för Kungliga Vetenskapsakademien, framhåller att forskningsanknytningen idag ofta är schablonmässig och okvalificerad, och enbart kopplar till den lokala miljön – ofta till att den enskilde läraren ges utrymme att forska.

Sahlin ser huvudsakligen fyra brister i dagens forskningsanknytning och dess förutsättningar. Forskningsanknytningen är otydlig och hanteras schablonmässigt. Det är genomgående lite eller inget fokus på forskningsanknytningens kvalitet. Forskningsanknytningen begränsas av inlåsningseffekter till följd av utbildningens finansiering, resursfördelningsmodeller och brist på visionärt ledarskap. Och slutligen är stark forskning och starka forskningsmiljöer underutnyttjade som en resurs för högskoleutbildningens forskningsanknytning.

Sahlin ger flera förslag på hur forskningsanknytningen kan utvecklas, och pe-

kar bland annat på att den måste lyftas fram, tydliggöras, förklaras och motiveras i olika styrdokument. Därtill pläderar Sahlin för ökat samarbete mellan lärosäten, mellan lärare och över discipliner. Sahlin bedömer att med krympande finansiella ramar är det svårt att hitta utrymme för kvalitativ forskningsanknytning. Att höja ersättningen för utbildning är den enklaste vägen framåt för att utbildningsersättningen ska räcka till för att skapa forskningsanknytning till hela utbildningen och samtidigt underlätta och stödja samarbeten mellan utbildningar och mellan lärosäten.

Även Amnéus och Fredman framhåller att lärarna givetvis ska ha forskningskompetens, men det är inte den enskilda lärarens egen forskning som utbildningen ska knytas an till, utan snarare den forskning som bedrivs inom hela det relevanta forskningsfältet. Studenterna behöver ges möjlighet att förstå den akademiska utbildningens värde så att de kan ställa krav på att utbildningen har relevant forskningsanknytning. De menar därför att lärosätena bör prioritera arbetet med att lärare förmedlar forskningsbaserad kunskap från ett brett forskningsfält som är relevant för ämnet; anpassa och utveckla pedagogik utifrån behovet av forskningsanknytning, vilket kan innebära omfördelning av lärarledd tid och därmed resurser; stödja studenterna i att omfamna utbildningens akademiska värden; verka för att arbetsgivarna erkänner och värderar den akademiska kompetensen; och uppmana politiken att agera utifrån att kunskap och bildning är viktigt för ett demokratiskt hållbart samhälle.

Amnéus och Fredman menar också att utbildningen behöver goda förutsättningar, och sådana ges framför allt genom en flexibel och långsiktig styrning och finansiering, där utbildning och forskning bättre kopplas samman, och där ett kollegialt engagemang för forskningsanknytning möjliggörs. För att stärka kopplingen mellan utbildning och forskning föreslår de en samlad politik för utbildning och forskning, vilken med fördel kan presenteras i en gemensam proposition, och ett samlat anslag för utbildning och forskning, för att understryka sambandet däremellan och ge lärosätena ökad flexibilitet i resursanvändning.

Bristande utbildningssamverkan

Högscolelagen är sedan 2021 formulerad på följande sätt vad gäller samverkan och följer direkt efter beskrivningen av högskolornas uppgift att bedriva utbildning och forskning: *I högskolornas uppgift ska det ingå att samverka med det omgivande samhället för ömsesidigt utbyte och verka för att den kunskap och kompetens som finns vid högskolan kommer samhället till nytta.*

UKÄ har nyligen presenterat en stor tematisk utvärdering om samverkan. Flera försök att kategorisera vad samverkan kan innefatta har tidigare gjorts. UKÄ utgår från Vinnovas kategorisering som delas in i fyra huvudkategorier: Samverkan vid tekniköverföring, Forskningssamverkan, Utbildningssamverkan samt Övrig utåtriktad verksamhet. Vinnova har i sin tur delat in Utbildnings-

samverkan i fyra kategorier: Uppdragsutbildning och fortbildning, Behovsanpassning av utbildning, Praktik och fallstudier i samverkan, och Samverkan i undervisning och handledning.

Det finns naturligtvis många bra exempel på kvalitativ arbetslivsanknytning i högskoleutbildningar. Men en sammantagen bedömning av UKÄs utvärdering är att det är svårt att på basis av den uttala sig om hur mycket, och vilken form av, utbildningssamverkan som sker på lärosätena. Utbildningssamverkan har inte varit i fokus för lärosätenas egna beskrivningar av sitt arbete med samverkan, utöver att många lärosäten framhäver det starka samverkansinslag som följer med verksamhetsförlagd utbildning (VFU). UKÄ framhåller att ett potentiellt utvecklingsområde är att stärka motsvarande kontaktytor för de allmänna utbildningsprogrammen.

Underfinansierat studentinflytande

När kårobligatoriet avskaffades 2010 föreslog utredningen att minst 310 kronor för varje helårsstudent skulle tillföras studentkårerna som bidrag för studentmedverkan. Alliansregeringen beslutade dock att det stöd som infördes skulle vara knappt 100 kronor per student. Efter en höjning av anslaget i budgetpropositionen 2021 har anslaget varit cirka 170 kronor per student. Detta anslag har nuvarande regering aviserat att de från och med 2026 kommer att sänkas till en lägre nivå än någonsin i fasta priser, ner till drygt 100 kronor per helårsstudent. Det kommer kraftigt försämra studentkårernas möjlighet att utföra sitt kärnuppdrag att bidra till utvecklingen och medverka i kvalitetsarbetet inom högskoleutbildning. Både SUHF och SFS är mycket negativa till att regeringen skär ned på studentkårernas anslag, vilket kommer försämra kårernas verksamhet och det organiserade studentinflytandet.

Nio reformer för högre kvalitet i svensk högskoleutbildning

1. **Minst en procent av BNP till högre utbildning.** Tillför högskoleutbildningen resurser så att kvaliteten kan höjas och genomströmningen öka. Sverige bör åtminstone ligga i nivå med – inte under – OECD-genomsnittet för andel av BNP till högre utbildning. En höjning från 0,76 till en procent av BNP innebär en höjning med omkring 16 miljarder kronor vilket är i paritet med fackförbundet SULFs beräkningar av hur mycket kostnaderna ökat för högskoleutbildning men som uppräknings av ersättningen inte täckt. En höjning med 16 miljarder är inte revolutionerande utan tar oss tillbaka till 1990-talets nivå på ersättningen per student. Det ger möjlighet till att höja utbildningskvaliteten genom att öka den lärarledda tiden, säkerställa forskningsanknytning och arbetslivsanknytning samt öka genomströmningen.
2. **Ett nytt resurstilldelningssystem.** Ett nytt resurstilldelningssystem bör utredas och utredningen bör föreslå nya nivåer på ersättningarna för helårsstudent och helårsprestation utifrån en bedömning av behoven inom

de olika utbildningsområden. De ytterligare resurser som en höjning till OECD-genomsnittet innebär bör tillföras högskolan för högre utbildningskvalitet och däribland mer lärarledd tid, förstärkt forskningsanknytning och garanterad arbetslivsanknytning. En proportion mellan helårsstudent och helårsprestation omkring 80/20 bör utredningen studera. En andelsmässigt lägre helårsprestation innebär en minskad risk för lärosätena att utveckla nya kurser där det initialt kan blir mindre grupper samt motverkar drivkraften att sänka kraven i utbildningen. Utredningen bör vara parlamentarisk sammansatt och ges gott om tid för att kunna ta fram ett nytt system som är hållbart över tid.

3. **Kraftigt minskat produktivitetsavdrag.** Att det finns en möjlighet till produktivitet utveckling inom högskoleutbildning har bevisats sedan det nuvarande resurstilldelningssystemet infördes 1994/95. De studenter som idag examineras är inte 30–40 procent sämre rustade än de som examinerades för 30 år sedan. Men produktivitetsavdraget är satt alldeles för högt och bör kraftigt reduceras för att inte urholkningen av resurserna ska fortsätta. En utredning som ser över produktivitetsavdragets nivå för högskolan bör till sättas.
4. **Utveckla högskolelandskapet – ökad specialisering och ökat samarbete lärosäten emellan.** För att säkerställa högsta möjliga kvalitet i högskoleutbildning behöver såväl specialisering som samarbete mellan lärosätena öka. En översyn av vilka utbildningar som bör bedrivas av vilka lärosäten eller i samarbete med varandra bör initieras av lärosätena gemensamt. Detta är en möjlighet för lärosätena att visa att de har kapacitet att ta ansvar för stora och svåra frågor som berör hela högskolelandskapet. Initieras detta inte från lärosätena själva behöver processen drivas från Utbildningsdepartementet.
5. **En gemensam proposition för forskning och högskoleutbildning.** En gemensam proposition, som presenteras var fjärde år och som har ett tioårigt perspektiv, skulle skapa långsiktighet i styrningen och möjliggöra strategiskt tänkande och styrning av forskning och högskoleutbildning tillsammans. Det skulle bland annat vara viktigt för att säkerställa god forskningsanknytning, tillräckligt många disputerade lärare där de är för få för att hålla hög utbildningskvalitet eller för att möjliggöra fler utbildningsplatser. Dock bör de ekonomiska anslagen till forskning respektive utbildning fortsatt vara separata för att inte riskera överföring från utbildning till forskning, då det är ett kvarstående problem att forskning, jämfört med utbildning, har högre status inom alla nivåer av det akademiska systemet.
6. **Finansiera ett välorganiserat studentinflytande.** Ett välorganiserat studentinflytande är centralt för utbildningens kvalitet och finansieringen bör utökas. Anslaget per student bör höjas till minst 200 kr.
7. **God forskningsanknytning i alla utbildningar.** Att högskoleutbildning vilar på vetenskaplig eller konstnärlig grund samt beprövad erfarenhet är en grundförutsättning för högre utbildning. En gemensam planering och proposition för forskning och utbildning är en god grund för att säkerställa

att all utbildning vilar på vetenskaplig grund. Ett ökat samarbete lärosäten emellan behövs för stärkt forskningsanknytning i utbildningen. Högskoleutbildning behöver också resurssättas så att forskningsanknytning i alla utbildningar kan möjliggöras.

8. **Inför krav på arbetslivsanknytning i alla program på grund- och avancerad nivå.** Det är centralt att studenterna ges möjlighet till arbetslivsanknytning i studierna då det ger studenterna en större förståelse för hur teori och praktik hänger samman och hur den kunskap och de färdigheter de tillägnar sig på lärosätet kommer till praktisk användning i arbetslivet. Krav på relevant arbetslivsanknytning bör förtydligas i lag eller förordning. Detta är inte ett krav på praktik utan arbetslivsanknytning kan vara många saker såsom gästföreläsare, adjungerade lärare verksamma i andra sektorer, studiebesök, uppsats skriven i samarbete med relevant verksamhet, och fältstudier, för att nämna några exempel.
9. **Hög kvalitet i den högre utbildningen förutsätter studenter med goda förkunskaper.** Detta är naturligtvis lättare sagt än gjort då det kräver ett flertal reformer och finansiering för att utveckla grund- och gymnasieskolan. Men fokus bör ligga på att göra just det. Att lägga fokus och tid på att utveckla andra reformer såsom nya krav eller prov för antagning är inte vägen framåt.

4. Reform för bättre dimensionering av svensk högskoleutbildning

Kompetensbristerna på arbetsmarknaden är omfattande vad gäller vissa yrken som kräver en högskoleutbildning. Det beror dock inte huvudsakligen på att lärosätena inte anpassar utbildningsutbudet efter arbetsmarknadens behov – utan på att söktrycket till de utbildningar där det råder kompetensbrist är lågt, vilket till huvuddel har sin grund i inte tillräckligt attraktiva yrken eller arbetsvillkor.

Det nuvarande systemet där lärosätena dimensionerar utbildningsutbudet föreslås inte göras om i någon större omfattning – lärosätena bör dock ges förstärkt stöd genom ett utvecklat prognos- och analysarbete hos SCB i samverkan med Myndighetssamverkan för kompetensförsörjning och livslångt lärande, samt en förstärkt uppföljning från Utbildningsdepartementet.

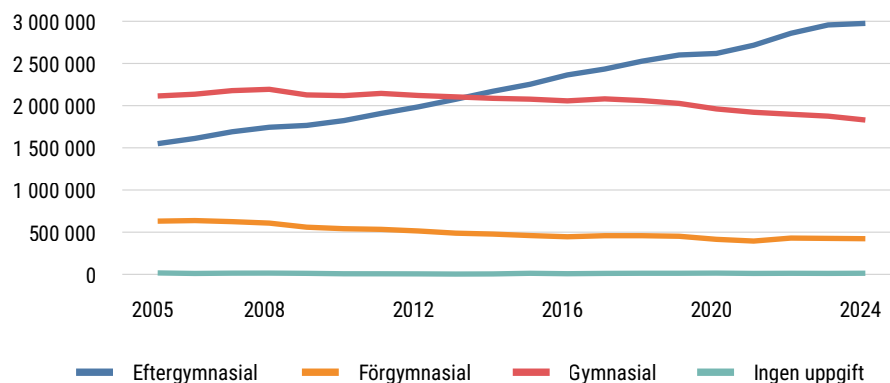
Arbete för att utveckla högskolans utbildningsutbud för yrkesverksamma och generellt för alla studenter behöver intensifieras på lärosätena samtidigt som den återvändsgränd som finns mellan yrkeshögskola och högskola bör öppnas upp.

Det närmaste decenniet ökar antalet unga vuxna i högskoleålder samtidigt som fler yrkesverksamma knackar på högskolans dörr i och med det nya omställningsstudiestödet. Det innebär att antalet utbildningsplatser på högskolor och universitet behöver öka under det kommande decenniet.

Arbetsmarknadens utbildningsstruktur har förändrats

Svensk arbetsmarknad har utvecklats kraftigt under de senaste decennierna. Allt fler eftergymnasialt utbildade har kommit ut på arbetsmarknaden och allt fler jobb kräver också en eftergymnasial utbildning. Under det senaste decenniet har också utbildningspremien ökat. Som framgick i tabell 2 är också sysselsättningsnivån i procent högre för de med en eftergymnasial utbildning jämfört med en gymnasial utbildning, och lägst andel sysselsatta återfinns bland dem med en förgymnasial utbildning. Omvända relationer gäller arbetslöshetsnivån.

Diagram 8. Sysselsatta 15–74 år i 1000-tal, utbildningsnivå, år 2005–2024*

* Då statistikkällan är AKU kan en viss överskattning av eftergymnasialt utbildade vara fallet, se mer nedan.

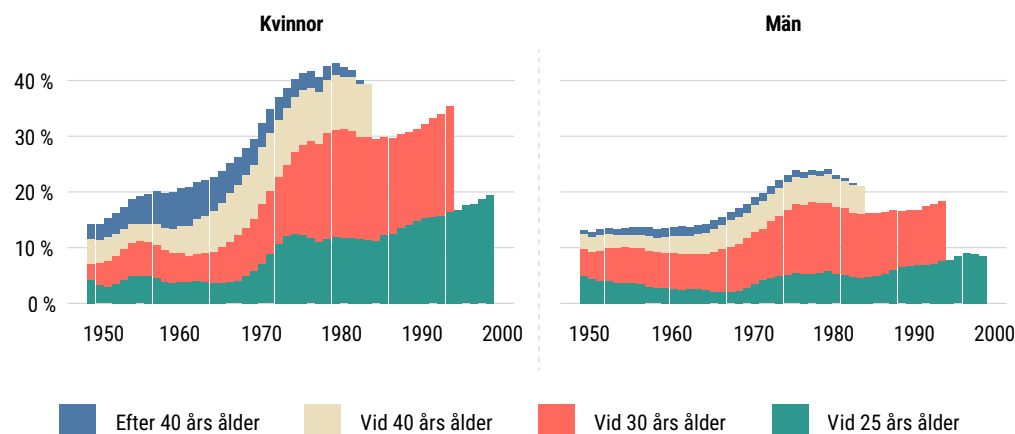
Källa: SCB, Arbetskraftsundersökningarna (AKU)

Antalet studerande över tid och i jämförelse med OECD

En allt större andel i befolkningen har en examen efter minst tre års högskoleutbildning. Av årskullarna födda på 1950-talet och början av 1960-talet var 12–13 procent högutbildade vid 40 års ålder. Därefter har andelen högutbildade ökat kraftigt för de årskullar som föddes under mitten av 1960-talet till mitten av 1970-talet. Utvecklingen hänger till viss del ihop med förändringar i utbildningssystemet, som har inneburit att ett antal högskoleutbildningar har förlängts från mindre än tre år till tre år eller längre.

I den senaste årskullen som har kunnat följas till 40 års ålder (årskullen född 1984) hade 30 procent minst en treårig högskoleexamen vid uppföljningen 2023/24. Andelen högutbildade har legat mellan 30 och 32 procent för de senaste åtta årskullarna som har kunnat följas upp till den åldern.

Diagram 9. Andel i befolkningen födda mellan 1950 och 1999 som vid 25, 30 och 40 års ålder eller senare hade avlagt en examen efter minst tre års högre utbildning vid uppföljningen läsåret 2023/24, uppdelat på kvinnor och män.

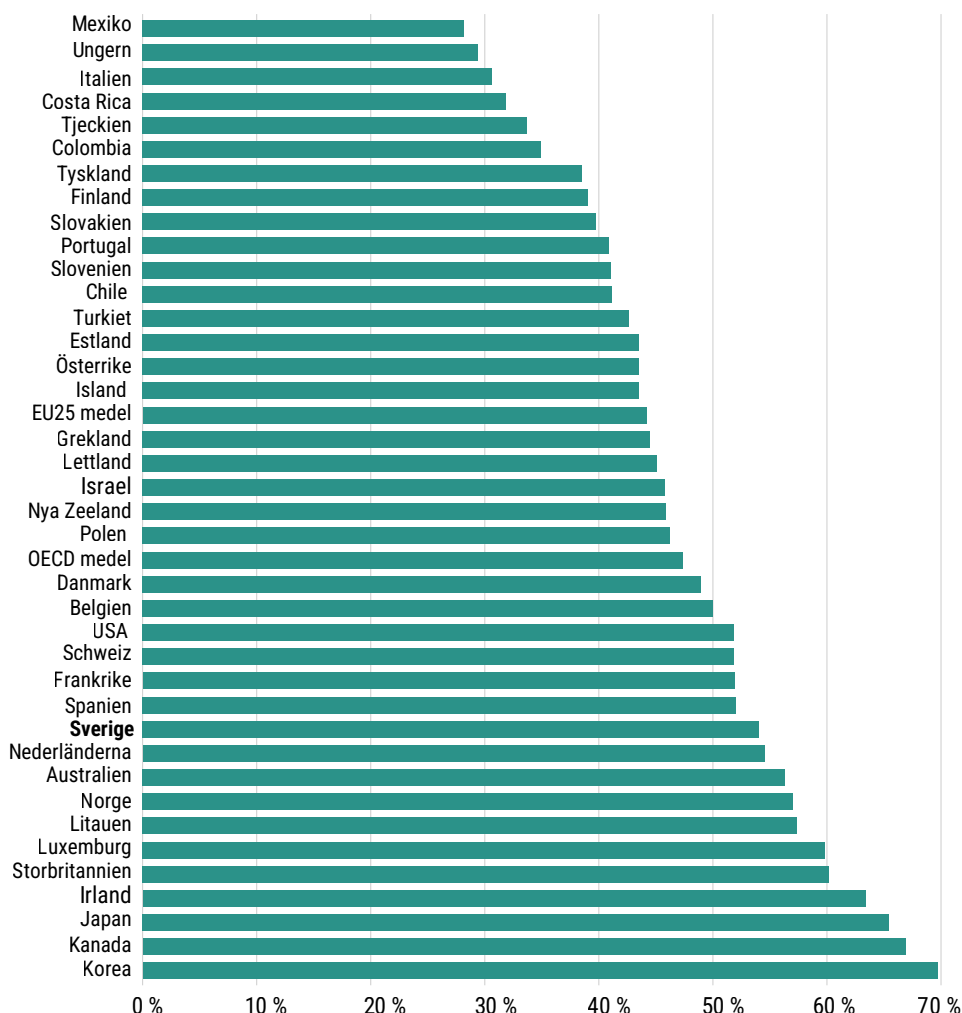
Källa: UKÄ Årsrapport 2025

OECD mäter andelen i befolkningen med eftergymnasial utbildning på ett annat sätt. För att anses ha en "tertiary education" krävs två års studier på högskola eller examen från en YH-utbildning eller annan eftergymnasial utbildning som är minst två år lång. OECD använder sig för de svenska uppgifterna Arbetskraftsundersökningen (AKU) samt motsvarande undersökningar i andra länder, vilket leder till en överskattning av andelen med eftergymnasial utbildning, troligtvis på grund av att det är fler med en längre utbildning som besvarar AKU, enligt SCB.

Enligt OECD är andelen av den svenska befolkningen i åldern 25–34 år med en minst tvåårig eftergymnasial utbildning 54 procent år 2023. Enligt det svenska utbildningsregistret är det inte 54 procent, utan 40 procent som har minst en två år lång eftergymnasial utbildning i Sverige. OECD rapport *Education at a Glance* bör därför inte användas för att uttala sig om andelen eftergymnasialt utbildade i Sverige, men fungerar för att uttala sig om hur Sverige förhåller sig till andra länder i fråga om andelen eftergymnasialt utbildade i befolkningen.

Andelen av den svenska befolkningen i åldern 25–34 år med en minst tvåårig eftergymnasial utbildning ligger över genomsnittet för både EU och OECD. Men lägre andel än Sydkorea, Kanada, Japan, Irland, Luxemburg, Storbritannien, Litauen, Norge, Australien, Luxemburg och Nederländerna.

Diagram 10. Andel av befolkningen 25–34 år som har en minst tvåårig eftergymnasial utbildning (år 2023).

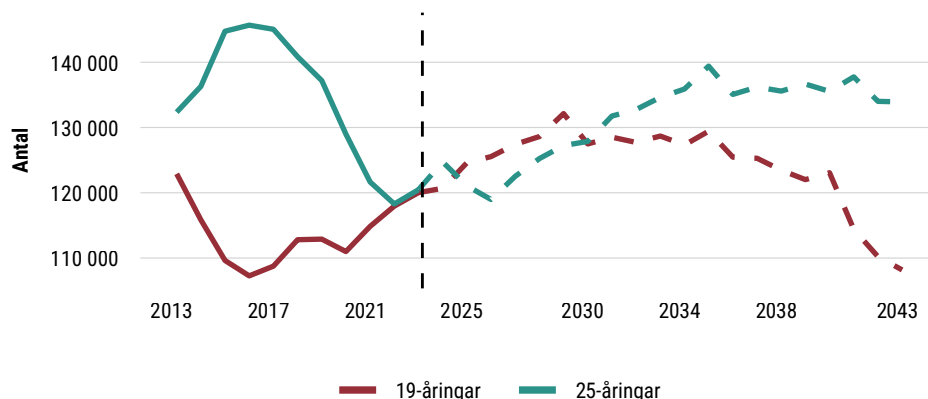
Källa: OECD, Education at a Glance 2024

Befolkningsutveckling i högskoleåldrar

Utifrån SCBs befolkningsprognos är det tydligt att efterfrågan på en första grundläggande högskoleutbildning kommer att vara fortsatt hög och stigande under det närmaste decenniet. Antalet personer i befolkningen som är i åldrarna 19–25 år ökar år för år under det kommande decenniet.

Mats Bergman, som på uppdrag av SNS skrivit en rapport om högskolans dimensionering, framhåller i sin rapport att den svenska högskolesektorn står inför en period då antalet utbildningsplatser, på grund av växande ungdomskullar, bör få växa. Han ser att det bör ske med 15–20 procent på ett decennium, och framhåller samtidigt att det är ett bra tillfälle att finjustera styrningen av utbildningsutbudet eftersom det är lättare att åstadkomma relativa förändringar genom tillskott än genom neddragningar.

Diagram 11. Antal 19- och 25-åringar i befolkningen 2013–2023 och prognos över antal 19- och 25-åringar i befolkningen 2024–2043.

Källa: UKÄ Årsrapport 2024

Prognostiserat behov på arbetsmarknaden

Universitetskanslersämbetet presenterar med vissa intervall en rapport över behovet av högskoleutbildade på arbetsmarknaden. I rapporten redovisar UKÄ hur stort behovet är av nybörjare på olika högskoleutbildningar, med hjälp av resultaten i SCBs Trender och Prognoser. Den senaste rapporten från 2024 visar att det varierar i vilken utsträckning högskoleutbildningarna väntas möta arbetsmarknadens behov av utbildade i framtiden. För vissa utbildningar bedöms tillgången på utbildade möta efterfrågan år 2040, i andra fall riskerar det bli antingen brist eller överskott på utbildade. Det behövs fler nybörjare på utbildningar inom hälso- och sjukvård, civilingenjörsutbildningar, vissa lärarutbildningar och utbildningar inom kemi. När det gäller lärare finns en osäkerhet i hur stora behoven av nybörjare är.

Det finns flera förändringar inom befolkningsstrukturen och på arbetsmarknaden som kan påverka behoven på sikt. I rapporten nämns bland annat att befolkningen inte väntas växa i lika stor utsträckning som tidigare prognoser visat. Framför allt beräknas antalet barn och unga bli färre än man tidigare antagit. Det medför att antalet nybörjare på lärarutbildningar sannolikt inte behöver öka så mycket som rapporten visar. Även den teknologiska utvecklingen kan påverka efterfrågan på utbildade. Digitalisering, artificiell intelligens och grön omställning har påverkat och kommer fortsätta påverka arbetsmarknadens kompetensbehov.

De uppgifter om ökade nybörjarbehov som UKÄ redovisar bygger på antagandet att genomströmningen inom utbildningarna ligger kvar på samma nivå som i dag. Men om fler nybörjare tar examen jämfört med i dag kan behoven av fler nybörjare minska. På flera av utbildningarna skulle en ökad genomströmning ge betydligt minskade nybörjarbehov. Inom lärarutbildningarna och civilingenjörsutbildningarna är andelen avhopp stora jämfört med många andra

yrkesexamensprogram. Även bland hälso- och sjukvårdsutbildningarna finns utbildningar med lägre genomströmning.

SCBs Arbetskraftsbarometer baseras på en enkätundersökning riktad till arbetsgivare om deras behov av utbildad arbetskraft idag och de närmaste åren. Den undersöker behovet för 71 olika utbildningsgrupper varav 13 är gymnasiala och 58 eftergymnasiala. Arbetskraftsbarometern 2023 visar att bristen på arbetskraft är särskilt stor inom vård och teknik. På tre års sikt flaggar arbetsgivarna för ett ökat antal anställda civilingenjörer. Behovet av högskoleingenjörer med inriktning mot el, elektronik och datateknik väntas också öka. Arbetskraftsbarometern visar också på en stor brist på yrkeslärare. Eftersom det i sin tur råder brist på utbildade från flera av yrkesprogrammen finns risk att bristen på yrkeslärare får en dominoeffekt och in sin tur förvärrar bristen på yrkesutbildade från gymnasiet och yrkeshögskolan. Arbetskraftsbarometern ersätts från 2024/2025 med statistiken Lediga jobb och rekryteringsbehov (LOR).

SCB har på uppdrag av regionerna tagit fram regionala utbildnings- och arbetsmarknadsprognoser. I dessa är det tydligt att de regionala arbetsmarknaderna skiljer sig åt. Även om det finns många likheter mellan arbetsmarknader i olika delar av Sverige finns det också stora skillnader.

Myndighetssamverkan för kompetensförsörjning och livslångt lärande, som samlar myndigheter inom utbildnings-, näringslivs- och arbetsmarknadsområdet, har tagit fram förslag till hur Trender och Prognoser bör utvecklas framöver och bland annat föreslagit att SCB redovisar fler utbildningar och ytterligare uppdelningar av utbildningsgrupper och inkluderar dagens brist på utbildade.

Myndighetssamverkan för kompetensförsörjning och livslångt lärande har också initierat ett projekt i syfte att stärka styrningen av svensk kompetensförsörjning. Projektet har genomförts av OECD och i december 2024 lämnade organisationen sina rekommendationer till Sverige. Projektet resulterade i 21 rekommendationer inom tre övergripande områden: 1) stärkt koordinering, samarbete och flernivåsamverkan inom kompetensförsörjningssystemet, 2) ökade möjligheter för relevanta aktörer att bidra i samverkan för en väl fungerande kompetensförsörjning samt 3) stärkt datainfrastruktur för kompetensförsörjning och livslångt lärande.

Dimensionering av utbildningsområden

Några aktörer i det högskolepolitiska samtalet har på senare tid föreslagit omgörning av hur dimensioneringen av utbildningsutbudet till högskolan bör ske med Danmark som förebild. I den danska modellen påverkar söktryck och arbetsmarknadsutfall hur stort budgetutrymme lärosätena tilldelas.

Bergman är en av dessa som föreslår att söktryck till lärosätet och arbetsmarknadsutfall för lärosätets alumner i viss mån bör påverka budgettilldelningen till lärosätena. I övrigt föreslår Bergman att utbildningsutbudet i huvudsak bör fast-

ställas enligt nuvarande modell; genom beslut vid respektive lärosäte, inom ramen för en politiskt beslutad budget. Bergman ser också att fortsatt bör politisk styrning användas för ökad antagning till utbildningar som leder till legitimationssyrken inom skola, vård och omsorg.

Även regeringens produktivitetskommission har föreslagit att högskoleutbildningen bör styra mot efterfrågade utbildningar, och att resurstilldelningssystemet och dimensioneringen av högskoleutbildningen bör ges en arbetsmarknadskomponent. Svenskt Näringsliv föreslår detsamma, att utbildningar som leder till högre anställningsgrad och bättre matchning med arbetslivets krav bör få större anslag.

Amnéus och Fredman framhåller att de inte ser att lösningen på kompetensbristen är att addera en arbetsmarknadskomponent i resurstilldelningssystemet. En arbetsmarknadskomponent, som bygger på alumners övergång till arbetslivet, blir till sin natur bakåtblickande. Dessutom menar de att det inte skulle lösa de stora kompetensbristerna i samhället, eftersom dessa framför allt beror på bristande studentefterfrågan, ofta kopplat till yrkets attraktivitet, och vissa flaskhalsar såsom tillgången till VFU-platser. De anser att lärosätena även fortsättningsvis bör ha ett stort reellt handlingsutrymme att styra sitt utbildningsutbud, och ges tillit att bedöma utbildningsutbudets dimensionering utifrån studenters efterfrågan och arbetslivets behov.

Amnéus och Fredman lyfter också fram att högskoleutbildning till stor del verkar i en regional kontext eftersom många påbörjar högskolestudier i sin geografiska närhet och stannar kvar i regionen efter examen. Behovet av kompetens varierar mellan olika regioner, och lärosätena behöver därför även beakta det regionala perspektivet när de planerar sitt utbildningsutbud. Lärosätena kan därmed också behöva samarbeta regionalt för att möta kompetensbehoven effektivt.

En sammantagen bedömning av studenternas arbetsmarknadsetablering och kompetensbristerna på arbetsmarknaden ger vid handen att det inte föreligger behov av en stor omgörning av hur högskoleutbildning dimensioneras. Den kompetensbrist som finns inom yrken som kräver en högskoleutbildning beror inte primärt på att lärosätena inte anpassar utbildningsutbudet efter arbetsmarknadens behov. Det beror huvudsakligen på att det inte finns tillräckligt många sökande till de utbildningar där det råder kompetensbrist vilket huvudsakligen har sin grund i inte tillräckligt attraktiva yrken eller arbetsvillkor. Att tillföra en arbetsmarknadskomponent i resurstilldelningssystemet kommer inte åt det problemet. Samtidigt försvårar det en aktiv styrning av utbildningsutbudet i linje med de industripolitiska vägval som Sverige eventuellt gör. Det kan också ge oönskade regionala effekter exempelvis vid en tillfälligtvis vikande regional arbetsmarknad som kan ge en tillfällig sämre arbetsmarknadsetablering för studenterna, men där det samtidigt uppstår behov av utbildningsplatser för om skolning. Ett system som till synes ska sköta sig självt kommer därmed ändå att

behöva politisk intervention.

Lärosätena bör fortsatt ha ansvar för dimensioneringen av högskoleutbildning. Men lärosätena bör erhålla ett utvecklat stöd vid dimensioneringen av utbildningsområdena genom att SCB utvecklar arbetet med att prognostisera arbetsmarknadens behov tillsammans med Myndighetssamverkan för kompetensförsörjning och livslångt lärande, inledningsvis genom att åtgärda de brister som myndighetssamverkan har observerat. För att bidra till en fungerande kompetensförsörjning i hela landet behöver också det regionala perspektivet stärkas i såväl prognosarbetet som lärosätenas dimensionering.

Regeringen bör skärpa sin styrning i syfte att lärosätena ska förhålla sig till denna prognos när de dimensionerar sitt utbud. Ett lärosäte som avviker från analysen ska beskriva för regeringen varför den har valt att göra så. Det kan finnas flera legitima skäl att avvika såsom att det ligger i linje med svenska industripolitiska vägval eller ett svagt studentintresse. Regeringens intresse för hur respektive lärosäte, och lärosäten gemensamt, dimensionerar utbildningsutbudet behöver samtidigt öka och myndighetsdialogen med varje lärosäte, och lärosäten gemensamt, bör utgå från analysen av behovet av utbildning nationellt och regionalt.

Ett ökat samarbete och samordning av utbildningsutbudet behöver också ske mellan lärosäten, inte minst de som ligger nära varandra geografiskt, såväl för utbildningar där det finns kompetensbrist på arbetsmarknaden som bristande kvalitet och/eller genomströmning i utbildningen.

Yrkesverksammas tillgång till högskoleutbildning för kompetensutveckling och omställning

Högskolan har i uppdrag att tillhandha utbildning för livslångt lärande, vilket på senare år också har understrukits såväl nationellt som av EU. Omställningsstudiestödets införande innebär också en ökad efterfrågan på utbildningar för kompetensutveckling och omställning för yrkesverksamma vilket innebär att lärosätena behöver utveckla sitt utbildningsutbud.

När UKÄ kort efter omställningsstudiestödets införande, 2023, fick i uppdrag att studera lärosätenas utbildningsutbud med anledning av omställningsstudiestödet, fann de en del skillnader mellan lärosätena beroende på storlek och inriktning. Stora lärosäten hänvisar i större utsträckning till sitt stora utbud av fristående kurser, och ser också till en bredare målgrupp. Fackinriktade lärosäten tar oftare upp sina samarbeten med arbetsmarknaden och har generellt en smalare målgrupp. Små och medelstora lärosäten har mer fokus på samarbeten med den regionala arbetsmarknaden.

UKÄ fann också att när det gäller planer på att utveckla utbudet verkar lärosätena snarare modifiera sina utbildningsutbud än att de på kort sikt planerar några stora förändringar. En anledning till det är osäkerheten på grund av den

begränsade information som finns om de sökande som hittills beviljats omställningsstudiestöd och svårigheten att göra prognoser. På lång sikt tror dock UKÄ att det kan finnas behov av andra utbildningar än de som idag finns i lärosätenas utbildningsutbud. UKÄ uppmanar lärosätena att intensifiera sitt arbete med att utveckla utbudet för yrkesverksamma.

De närmaste åren är det viktigt att information om hur gruppen studenter med omställningsstudiestöd utvecklas, inte minst vad gäller val av utbildning och genomströmning, finns tillgänglig och når lärosätena så att de kan utveckla sitt utbildningsutbud utifrån efterfrågan.

Arbetsmarknadens parter har tagit ett stort ansvar, inte bara genom att med staten förhandla fram omställningsstudiestödet, utan också genom att för sektor efter sektor undersöka vilka kompetensbehov som finns för att underlätta för utbildningssystemet att utveckla ett utbildningsutbud som möter kompetensbehoven. Arbetsmarknadens parter har hittills presenterat kompetensbehoven inom industrin, handeln, tjänstesektorn och besöksnäringen. Fackförbundet Unionen har sedan tidigare funnit att bland tjänstemän i privat sektor har cirka hälften av de som letat efter en utbildning på högskolan inte funnit någon som matchat deras behov.

Då det inte går att söka en kurs som inte finns behöver inte bara information om OSS-studenternas utbildningsval nå lärosätena, utan även information om utbildningsbehoven som arbetslivet ser. Det är därför angeläget att arenor för systematisk dialog mellan lärosäten och berörda arbetslivsorganisationer (omställningsorganisationer, fackförbund, bransch- och arbetsgivarorganisationer) utvecklas både nationellt och regionalt.

Regeringen tillsatte under våren 2024 en bokstavsutredare, Stephen Hwang, för att lämna förslag på en modell för hur universitet och högskolors utbildningsutbud kan utvecklas för att möta de nya behov som den föränderliga arbetsmarknaden ger upphov till och som är bakgrunden till det nya omställningsstudiestödet. Hwangs förslag innebär att kurser som är 1,5–5,5 högskolepoäng långa, på maximalt 75 procent av heltid, där kursen bedöms arbetslivsrelevant och där studentgruppen till minst hälften består av yrkesverksamma, ska ha en annan resurstilldelningsmodell. Hwang bedömer att det finns en risk att lärosätena inte utvecklar tillräckligt många korta kurser för yrkesverksamma då efterfrågan är osäker. För att minska risken med för få studenter föreslår Hwang att varje kurs ges en garanterad minimiersättning, som exempelvis för en kurs inom humaniora-samhällsvetenskap motsvarar ersättningen för 50 studenter med en genomströmning som motsvarar studenter i motsvarande ålder (53 procent). Om kursen attraherar fler studenter kommer resurser tilldelas enligt gängse resurstilldelningsmodell.

Hwang föreslår också två nyheter i resurstilldelningssystemet. För det första att dessa kurser inte ska finansieras med prislappsmodellen enligt utbildnings-

område utan att det ska finnas tre nivåer; låg, mellan och hög som ska utgå ifrån hur mycket undervisningstid som dessa erfarna studenter behöver för kursen samt om det finns något därutöver som gör att det krävs mer eller mindre resurser jämfört med normalnivå, till exempel dyrare utrustning. För det andra föreslår Hwang en omfördelning av anslag mellan lärosäten utifrån två parametrar: antal utbildningar för yrkesverksamma och antal examina.

Hwangs förslag, som innebär en egen ersättningsmodell med en garanterad minimiersättning, är bra och bör tas vidare. Däremot behöver förslaget justeras så att det möter behoven hos de studerande som vill studera med omställningsstudiestöd på heltid, och vad gäller poängantal och studietakt bör förslaget också justeras något för att inte riskera att leda till att studerande med omställningsstudiestöd står utan ersättning under del av vecka för att systemen i detaljerna inte är kompatibla med varandra.

Däremot bör inte förslaget om en omfördelning mellan lärosätena ligga till grund för beslut i detta skede då det inte kan bedömas vara tillräckligt väl utrett. Vad gäller förslaget om nya prislappar som ska utgå från behov snarare än utbildningsområde så är detta mycket intressant och det bör även vara ett synsätt som inkluderas i den utredning om resurstilldelningssystemet som många aktörer vill se och som regeringen har utlovat.

Det kursbaserade utbildningssystemet i Sverige är en stor fördel när högskoleutbildning ska möta fler yrkesverksammas behov. De kurser som fortfarande är bundna i program och bara kan läsas av programstudenter bör lärosätena låsa upp för alla sökande. För att nyttja omställningsstudiestödets potential är det också önskvärt med fler ettåriga utbildningar på avancerad nivå, och det är därför bra att de kurser som Hwang föreslår kan byggas ihop till ettåriga utbildningar. För att byta yrke krävas det oftast mer än en kort kurs, och det bästa exemplet på utbildning som ger möjlighet att byta yrke är den kompletterande pedagogiska utbildningen (KPU) för personer med akademisk examen som vill bli lärare. Den finns nu på prov i en kort variant som är två, istället för tre, terminer. Att skapa motsvarande utbildningar riktat mot fler yrken där det rådet kompetensbrist borde kunna vara intressant.

De många nya korta kurser för yrkesverksamma som införandet av omställningsstudiestödet och förhoppningsvis den nya resurstilldelningsmodellen kan ge upphov till kommer inte bara kunna nyttjas av de som studerar med omställningsstudiestöd, utan kommer även komma till nytta för yrkesverksamma som ges möjlighet att studera med andra ekonomiska stöd från sin omställningsorganisation, från sin arbetsgivare eller vid korttidsarbete. Det är ytterligare en fördel.

Behov av utveckling av utbildningsutbudet med anledning av stora samhällsomställningar

De stora och pågående samhällsförändringarna i form av klimatomställningen, den snabba tekniska utvecklingen, inklusive artificiell intelligens, och den geopolitiska omställning vi är mitt uppe behöver påverka utbildningsutbudet på högskolor och universitet. Det finns dock en omvittnad tröghet i utvecklingen av utbildningsutbudet. Lärosätena behöver därför intensifiera sitt arbete med att utveckla sitt utbud såväl till nybörjarstuderande som till yrkesverksamma.

UKÄ har analyserat behovet av utveckling av utbildningsutbudet med anledning av utveckling av artificiell intelligens och drar flera intressanta slutsatser som också är tillämpliga inom andra områden som är stadda i snabb förändring.

UKÄ framhåller att när den nya tekniken ska tillämpas uppstår ofta en svårighet där de som utvecklar och är specialister på tekniken inte till fullo förstår tillämpningsområdet och där de som förstår tillämpningsområdet inte till fullo förstår tekniken. Kompetensbehoven handlar därför om att sluta gapet mellan dessa grupper, vilket påverkar kompetensbehoven hos både specialister på tekniken och domänexperter (de som arbetar i tillämpningsområdet).

För att svara på detta nya kompetensbehov behöver lärosätena anpassa sitt utbildningsutbud. Det handlar om specialisterna inom AI som både behöver bli fler och delvis lära sig nya saker för att driva utvecklingen framåt. För att AI ska kunna implementeras och tillämpas behövs ytterligare kompetenser. Det handlar om att stora grupper domänexperter behöver lära sig något grundläggande om AI-tekniken, en generell AI-kompetens. Båda grupperna behöver också utveckla en tvärdisciplinär förståelse och förståelse för de frågor som uppstår i skärningspunkten mellan teknik och samhälle, framför allt etik och juridik.

UKÄ bedömer att den större utmaningen kommer att handla om att utbilda stora volymer domänexperter i AI. I praktiken bedömer de att det innebär att lärosätena behöver integrera AI-inslag i en lång rad utbildningar såsom lärarutbildningen, socionomutbildningen eller juristutbildningen. Lärosäten har också en viktig roll att spela i utbildningen av specialister som driver utvecklingen framåt.

För att högskolan bättre ska kunna möta framtidens kompetensbehov lämnar UKÄ förslag för hur lärosätena kan bli snabbare och flexiblare:

- » Lärosätena kan arbeta med öppna uppdragsutbildningar för utbildning för yrkesverksamma.
- » Lärosätena kan bryta ut enskilda kurser ur befintliga program och ge dessa som fristående kurser som samläses med programstudenterna. Det tillgängliggör befintlig programutbildning för yrkesverksamma som behöver läsa någon enskild kurs.
- » Eftersom en del av utbildningsbehovet handlar om forskningsanknutna utbildningar inom AI vid lärosäten som saknar relevant forskning bedömer

- UKÄ att lärosätena behöver samordna sig. UKÄ föreslår därför att lärosäten som har relevant forskning inom AI (vad som är relevant varierar mellan ämnen) erbjuder moduler till lärosäten som saknar relevant forskning.
- » Det kan vara svårt för lärosätena att frigöra befintliga lärarresurser för kurs- och programutveckling. För att accelerera utvecklingen av utbildningsutbudet föreslår UKÄ att lärosätena ges tillfälliga medel för ändamålet.

Återvändsgränd från yrkeshögskola till högskola

Det svenska utbildningssystemet är världskänt för att inte bygga återvändsgränder i utbildningssystemet, men det finns en stor sådan mellan yrkeshögskola och högskola. Återvändsgränden består huvudsakligen av att det inte med lätthet går att studera på en yrkeshögskoleutbildning och sedan förkorta tiden på en högskoleutbildning inom samma utbildningsområde genom tillgodoräknande på systemnivå. Det kräver antingen en validering av individens erhållna kunskaper eller att individen läser hela högskoleutbildningen trots att den redan tillgodogjort sig stora delar av innehållet på yrkeshögskoleutbildningen. Under flera år har denna fråga adresserats av olika parter, men nu har det kommit fram flera reformförslag som kan öppna upp återvändsgränden.

SUHF och MYH tog 2019, inom ramen för ett gemensamt projekt, fram en rapport för att utforska möjligheter och hinder för att öka rörligheten mellan yrkeshögskola och högskola, och minska återvändsgränderna vid övergång mellan systemen. De såg att det var viktigt för hela samhället att det inte finns några onödiga hinder för människor att byta utbildningsväg eller att komplettera sin utbildning efterhand. De lämnade förslag för utveckling av policy och praxis för ett generöst erkännande av utbildning över systemgränserna. De bedömde att möjligheten att skapa skräddarsydda påbyggnadsutbildningar inom högskolan är begränsad och inte resurseffektivt som generell lösning även om det kan vara motiverat i särskilda fall. I stället föreslog de att universitet och högskolor tillsammans vidareutvecklar och förtydligar sin policy för erkännande av yrkeshögskoleutbildning vid övergång till befintlig högskoleutbildning.

Yrkeshögskoleutredningen från 2023 framhöll att en ökad rörlighet från yrkeshögskolan till högskolan bör eftersträvas och att staten och högskolorna har en fortsatt viktig roll att se över och underlätta rörlighet mellan utbildningssystemen. Det är samhällsekonomiskt lönsamt och viktigt för individers omställning till arbete. Ett livslångt lärande ställer krav på möjligheten att tillgodogöra sig utbildningar och röra sig mellan utbildningssystemen. Utredarens uppfattning var att det är viktigt att låta respektive utbildningsform utvecklas utifrån sina förutsättningar – då uppdragen i grunden är olika. Det är samtidigt centralt att de studerande har möjlighet att röra sig mellan utbildningsformerna.

Den förra regeringens samverkansprogram för kompetensförsörjning och livslångt lärande tog upp denna fråga och sedan 2021 har Högskolan Väst sam-

ordnat ett Vinnovafinansierat projekt om sömlösa övergångar mellan yrkeshögskola och högskola. Under 2025 har det inom ramen för projektet, av Roger Mörtvik, tagits fram förslag till reformer som kan underlätta övergången. Projektet bygger vidare på SUHF och MYHs gemensamma rapport och på Valideringsdelegationens arbete. Dessa lyfter båda att behoven av smidigare övergångar som innebära att studenter med YH-utbildning inte ska behöva genomgå en valideringsprocess, utan att övergångarna ska kunna ske på systemnivå.

Utifrån Valideringsdelegationens förslag har regeringen från den 1 mars 2025 ändrat högskoleförordningen (2024:1305) vad gäller tillgodoräknande av tidigare utvecklade kunskaper och färdigheter. En viktig del i förändringen är begreppet "väsentlig skillnad" när det gäller tillgodoräknande av kunskaper och färdigheter. Den förändringen (2024:1305) innebär att högskolan måste bedöma om de tidigare kunskaper och färdigheter som en student åberopar är tillräckligt likartade de mål som ställs för den utbildning för vilken de är avsedda att tillgodoräknas.

Vidare görs förändringar av förordningen (1993:1153) om redovisning av studier med mera vid universitet och högskolor. Enligt förordningen ska studieregistret efter ändringen också innehålla uppgifter om tillgodoräknande och grunden för densamma. Enligt Mörtvik kan detta leda till att lärosätena tar fram tydligare riktlinjer för hur tillgodoräknande ska bedömas.

För att underlätta övergången mellan yrkeshögskola och högskola föreslår Mörtvik flera reformer.

- » Ett nationellt ramverk för tillgodoräknande: UKÄ och eventuellt även MYH bör i samverkan med lärosätena ta fram nationella riktlinjer för tillgodoräknande för att säkerställa att bedömningar görs på ett enhetligt och rättssäkert sätt vid olika lärosäten. I uppdraget bör ingå att ta fram tydliga definitioner av vad som utgör en "väsentlig skillnad" i utbildningsinnehåll för att minska variationen i beslut mellan olika lärosäten.
- » Utveckling av digitala stödsystem med mera: Yrkeshögskolans dokumentation bör harmoniseras med högskolornas system för att underlätta bedömningar av tidigare meriter. För att möjliggöra en mer transparent och tillgänglig studiedokumentation bör ett nationellt system utvecklas där både yrkeshögskolans och högskolans utbildningar registreras. Möjligheten att ansluta yrkeshögskolan till Ladok bör ses över för att underlätta informationsutbyte mellan utbildningssystemen.
- » Standardisering och metodutveckling: Regeringen bör ge i uppdrag åt UKÄ eller UHR att i samverkan med lärosäten och MYH analysera hur ett systematiskt och generöst tillgodoräknande skulle kunna ske där endast "väsentliga skillnader" i lärandemål bör hindra tillgodoräknande.
- » Finansiering och incitament för lärosäten: Regeringen bör överväga en finansieringsmodell för lärosäten som liknar YH-flex, där institutioner får ersättning per genomförd validerings- och tillgodoräknandeprocess. Staten

- bör dessutom tilldela lärosätena ett engångsanslag för att utveckla rutiner och digitala system för validering och tillgodoräknande.
- » Kompetensutveckling och samverkan: UKÄ och eller UHR bör i samverkan med lärosätena ta fram ett utbildningspaket och en handbok för handläggare och beslutsfattare inom högskolan för att öka likvärdighet och rättssäkerhet i tillgodoräknandeprocessen. Lärosätena bör också ges i uppdrag att utveckla brokurser eller modulbaserade kompletterande utbildningar som gör det möjligt för studenter att fylla eventuella kunskapsluckor.
 - » Ökade krav på studiedokumentation inom yrkeshögskolan: MYHs föreskrifter och allmänna råd bör kompletteras med tydligare krav på att utbildningsanordnare även ska tillhandahålla och dokumentera kursplaner och lärandemål för utbildningarna.

Elva reformer för bättre dimensionering av svensk högskoleutbildning

1. **Konkurrera med en välutbildad befolkning.** Sverige ligger i den övre halvan av OECD-länderna vad gäller andelen högre utbildade i den yngre befolkningen, och där bör Sverige fortsatt ligga då vi som land fortsatt bör konkurrera med hög produktivitet och högt förädlingsvärde.
2. **Ett årskullslöfte för högre utbildning.** Bara för att en årskull är större ska de som tillhör den inte ges sämre möjligheter till utbildning. När årskullarna växer under det kommande decenniet behöver antalet utbildningsplatser inom högre utbildning (högskola och yrkeshögskola) hänga med. En neddragning av utbildningsplatser skulle riskera att ytterligare spä på den sociala snedrekryteringen till högskolan. Växande årskullar ger därtill en möjlighet att justera utbildningsutbudet genom att de utbildningsområden där det råder brist i arbetslivet justeras upp och på så vis förändras den relativa fördelningen.
3. **God tillgång till högre utbildning för yrkesverksamma.** Yrkesverksamma behöver få tillgång till den högre utbildningen – utan att det försämrar ungas möjligheter. Tillsammans med årskullslöftet innebär det ett behov av att det närmaste decenniet öka antalet utbildningsplatser inom den eftergymnasiala utbildningen (högskola och yrkeshögskola) – inte minska den.
4. **En ny analysfunktion för bättre dimensionering av utbildningsutbudet.** En ny analysfunktion som gör prognos och analys av arbetsmarknadens behov av utbildade inom olika utbildningsformer och med olika ämnesinriktningar, på både nationell och regional nivå bör etableras. Analysfunktionen bör placeras hos SCB som ska bedriva arbetet i samverkan med Myndighetssamverkan för kompetensförsörjning och livslångt lärande. Det arbete som redan pågår för att utveckla Trender och prognoser bör ges prioritet och utökas. Framför allt bör regionala prognoser och analyser tillföras. OECDs rekommendation till Sverige att utveckla en datainfrastruktur för kompetensförsörjning och livslångt lärande bör också tas vidare.

5. **Lärosätena ska i sin dimensionering av utbildningsutbudet utgå från den analys och prognos som tas fram av SCB i samverkan med Myndighets-samverkan för kompetensförsörjning och livslångt lärande.** Lärosätenas ansvar för att dimensionera högskoleutbildning ska bestå. Om lärosätet avviker från analysen ska det beskriva för regeringen varför den har valt att göra så. Regeringens intresse för hur respektive lärosäte dimensionerar utbildningsutbudet behöver samtidigt öka och myndighetsdialogen med varje lärosäte utgå från analysen av behovet av utbildning nationellt och regionalt. De industripolitiska vägval som EU och Sverige gör behöver också få genomslag i analysen av behoven och i lärosätenas dimensionering av utbildningsutbudet. Ett utökat samarbete och mer samordning av utbildningsutbudet behöver ske mellan lärosäten, såväl för utbildningar där det finns kompetensbrist på arbetsmarknaden som bristande kvalitet och/eller genomströmning i utbildningen.
6. **Principerna för dimensioneringen av högskolans utbildningsutbud bör regleras i lag.** Idag regleras att utbildningsutbudet vid universitet och högskolor ska svara mot studenternas efterfrågan och arbetsmarknadens behov i det gemensamma regleringsbrevet till högskolor och universitet. En så central del av styrningen av högskolesektorn bör inte återfinnas i regleringsbrev som beslutas av regeringen utan i lag som beslutas av riksdagen.
7. **Intensifierat arbete med att utveckla utbildningsutbudet.** Lärosätena behöver ta ett nytag i frågan om att utveckla utbildningsutbudet generellt och för att utveckla utbildningar som möter behoven i arbetslivet utifrån de stora trender som ny omformar samhället: klimatomställning, den snabba tekniska utvecklingen, inklusive artificiell intelligens, och de geopolitiska skiftena. För att säkerställa kvalitet bör samarbete mellan lärosäten öka. För att få en injektion i arbetet bör lärosätena tilldelas extra resurser för detta syfte.
8. **Utveckla ett rikt utbildningsutbud för yrkesverksamma.** Yrkesverksamma behöver få tillgång till ett rikt utbud av kurser och program som möjliggör fördjupning och karriärbyte. Omställningsstudiestödet ger möjlighet för fler yrkesverksamma att studera och den högre utbildningen behöver anpassa sitt utbud efter denna nya studerandegrupp. Hwangs förslag om en ersättningsmodell och en garanterad minimiersättning för korta kurser för yrkesverksamma bör tas vidare. Däremot behöver förslaget justeras för att fungera väl med omställningsstudiestödet, vad gäller möjlighet att studera på heltid och kursernas längd och studietakt. De närmaste åren är det viktigt att information om hur gruppen studenter med omställningsstudiestöd utvecklas når lärosätena samt även hur arbetslivet ser på utbildningsbehoven. Det är därför angeläget att arenor för systematisk dialog mellan lärosäten och berörda arbetslivsorganisationer utvecklas både nationellt och regionalt. En inriktning mot fler ett-åriga masterprogram bör undersökas. Utbildning motsvarande kort-KPU till läraryrket som möjliggör karriärbyte mitt i livet bör kunna stå modell för utbildningar till fler bristyrken. De kurser som är bundna i program och som inte redan öppnats upp bör så göras.

9. **Arbetet för kvarhållande och genomströmning behöver öka inom lärosätena.** Inom flera bristyrken, såsom civilingenjörer, högstskoleingenjörer och lärare, är avhoppet från utbildningen omfattande. Att stötta studenter som visat intresse genom att söka, påbörja och genomgå delar av en utbildning att också slutföra sin utbildning är både ett enklare och billigare sätt att öka kompetenstillgången inom bristyrken än att ytterligare försöka öka antalet nybörjarstudenter. Ökade resurser till högstskoleutbildning bör användas för att öka den lärarledda tiden och stödet till studenterna att slutföra sina studier. UKÄ bör ges ett tydligt uppdrag att stötta lärosätena i sitt intensifierade arbete för ökad genomströmning.
10. **Arbetet för att motverka kompetensbristen kan inte bara ligga på utbildningsinstitutionerna – arbetsgivarnas ansvar är stort.** Kompetensbristen kan inte avhjälpas genom att öka antalet utbildningsplatser om söktrycket är lågt. Däremot kan utbildningssystemet göra mer och de aktiviteter som återfinns i regeringens STEM-strategi är i många delar bra. Arbetsgivarnas ansvar för att öka attraktiviteten i vissa yrken kan inte nog understrykas. Olika insatser krävs för olika yrken. I många fall handlar det om att förbättra arbetsvillkoren. I andra fall att visa på yrkets många olika möjligheter och att yrket passar för personer av olika kön.
11. **Öppna upp återvändsgränsen mellan yrkeshögskola och högskola.** Sverige har ett utbildningssystem som är världskänt för att inte skapa återvändsgräns och där utbildning kan bygga vidare på tidigare utbildning. Ett iögonfallande undantag är dock övergången från yrkeshögskola till högskola och det behöver nu åtgärdas. De reformförslag som kommit fram inom ramen för projektet som Högskolan Väst drivit för att underlätta övergången från yrkeshögskola till högskola bör tas vidare av regeringen och leda till nya uppdrag till myndigheter, utökad finansiering till lärosätena för tillgodoräknande samt nya krav på studiedokumentation i yrkeshögskolan.

5. Källor

- Amnéus, Ingeborg och Pam Fredman (2024): Styrningen av lärosätenas utbildningsutbud – så kan akademien ta större ansvar för framtidens kompetensbehov, rapport från SUHF, <https://suhf.se/app/uploads/2024/07/Styrningen-av-larosatenas-utbildningsutbud-Amneus-Fredman-juni-2024.pdf>
- Bergman, Mats (2023): Dimensionering av högre utbildning – vem är det egentligen som styr?, rapport från SNS, <https://sns.se.cdn.triggerfish.cloud/uploads/2023/09/dimensionering-av-hogre-utbildning.pdf>
- CSN (2025): Erfarenheter av omställningsstudiestöd – slutredovisning av ett regeringsuppdrag, <https://www.csn.se/download/18.7cb89072194507dc9faa447/1743147587587/CSN%20-%20Erfarenheter%20av%20omst%C3%A4llningsstudiest%C3%B6d.pdf>
- CSN (2025): Studiestödet 2024 – en uppföljning av studiestödets utveckling och effekter. <https://www.csn.se/download/18.3bef5ea719635f30ede66/1744876957587/Studiestödet%202024,%20slutversion.pdf>
- Draghi, Mario (2024): The future of European competitiveness, https://commission.europa.eu/topics/eu-competitiveness/draghi-report_en
- Ellervik, Ulf & Kerstin Sahlin (2022): Hindra att forskning och utbildning dras isär, Svenska Dagbladet, debattartikel publicerad 2022-08-22. <https://www.kva.se/app/uploads/2023/08/DebattforskningsankytningenSVD.pdf>
- EUROSTUDENT 8, Social and Economic Conditions of Student Life in Europe. EUROSTUDENT 8 Synopsis of Indicators 2021–2024, https://www.eurostudent.eu/download_files/documents/EUROSTUDENT_8_Synopsis_of_Indicators.pdf
- Eurostudent Database, Time budget of students by type of activity, EUROSTUDENT VII, https://database.eurostudent.eu/drm/?eust_nr=7&e=time_budget_all&fg=e_field&-country_list=AT%2CCH%2CCZ%2CDK%2CEE%2CFI%2CFR%2CGE%2CHR%2CHU%2CIE%2CIS%2CIT%2CLT%2CLU%2CMT%2CNL%2CNO%2CPL%2CPT%2CRO%2CSE%2CS%2C%2CTR&Curr=NCU
- Fackförbundet ST (2022): Urholkad stat – en rapport om produktivitetsavdraget i statlig sektor, https://www.st.org/api/files/2022-03/st_rapport_2022_urholkad_stat.pdf
- Finansdepartementet (2024): Budgetpropositionen för 2025, utgiftsområde 16, <https://www.regeringen.se/contentassets/bfe4593f9b0d462f834bc8bbd052a921/utgiftsomrade-16-utbildning-och-universitetsforskning.pdf>
- Gribbe, Johan (2022): Förändring och kontinuitet: Reformer inom högre utbildning och forskning 1940–2020, Universitetskanslersämbetet, <https://www.uka.se/download/18.78234b5819613c527d17c/1744800330350/f%C3%B6r%C3%A4ndring%20och%20kontinuitet%20-%20reformer%20inom%20h%C3%B6gre%20utbildning%201940-2020.pdf>
- Handelsrådet (2024): Handelns kompetensbehov - efterfrågade yrkesroller och kompetenser 2024–2027, <https://handelsradet.se/app/uploads/2024/10/Kartlaggning-kompetensbehov-2024-2027.pdf>
- Industrirådet (2024): Industrins kompetensbehov 2024–2027, https://www.industriradet.se/wp-content/uploads/Industrins-kompetensbehov-2024%E2%80%932027_v2.pdf
- Myndigheten för yrkeshögskolan (2025): Statistisk årsrapport 2025, <https://assets.myh.se/docs/publikationer/statistiska-arsrapporter/statistisk-arsrapport-2025.pdf>
- Myndighetssamverkan för kompetensförsörjning och livslångt lärande (2024): Utvecklingsbehov av Trender och Prognoser samt behov av andra analysunderlag, <https://assets.myh.se/docs/om-oss/myndighetssamverkan/rapport-trender-och-prognoser.pdf>
- Myndighetssamverkan för kompetensförsörjning och livslångt lärande (2025): Årsrapport 2024, <https://assets.myh.se/docs/om-oss/myndighetssamverkan/arsrapport-msv-kl-2024.pdf>

- OECD (2024): Table Chapter A1.2 Trends in the educational attainment of 25–34 year-olds, by gender (2016 and 2023), Education at a Glance 2024, https://www.oecd.org/en/publications/2024/09/education-at-a-glance-2024_5ea68448/full-report/to-what-level-have-adults-studied_514be7b8.html#tablegrp-d1e4133-41cd8b0dfd
- OECD (2024): Table Chapter C2. What proportion of national output is spent on educational institutions?, Education at a Glance 2024, https://www.oecd.org/en/publications/education-at-a-glance-2024_c00cad36-en/full-report/what-proportion-of-national-output-is-spent-on-educational-institutions_fd3b88d0.html#annex-d1e21246-598ac88190
- OECD (2024): Strengthening the Governance of the Swedish Skills System, https://www.oecd.org/en/publications/strengthening-the-governance-of-the-swedish-skills-system_e1ecc914-en.html
- Regeringens proposition 2024/25:60, Forskning och innovation för framtid, nyfikenhet och nytta, <https://www.regeringen.se/contentassets/a70996e2f9de4222b5a6880d33c20d35/forskning-och-innovation-for-framtid-nyfikenhet-och-nytta-prop.-20242560.pdf>
- Regeringskansliet (2025): En STEM-strategi för Sverige, <https://www.regeringen.se/contentassets/074ae44c1f0846ceb845c9aa62848114/en-stem-strategi-for-sverige.pdf>
- Riksrevisionen (2021): Riktade utbyggnadsuppdrag till universitet och högskolor - regeringens styrning genom utformning och uppföljning, RiR 2021:1, <https://www.riksrevisionen.se/granskningar/granskningsrapporter/2021/riktade-utbyggnadsuppdrag-till-universitet-och-hogskolor--regeringens-styrning-genom-utformning-och-uppfoljning.html>
- Riksrevisionen (2025): Lärosätenas arbete mot avhopp från bristyrkesutbildningar, RiR 2025:3, <https://www.riksrevisionen.se/granskningar/pagaende-granskningar/avhopp-fran-hogskolan.html>
- Sahlin, Kerstin (2023): Forskningsanknytning - en nyckelfråga för den högre utbildningen kvalitet, https://cdn.ungpd.com/02bc4f19-0dca-4059-b1fa-8590d8db195c/Documents/forskningsanknytning_webb.pdf
- SCB (2021): Trender och Prognoser 2020, https://www.scb.se/contentassets/3fbf2376d5aa-43d6a8c52b7911bd3f59/uf0515_2020i35_br_am85br2101.pdf
- SCB (2022): Sammanfattning av regionala utbildnings- och arbetsmarknadsprognoser, <https://utveckling.regionorebrolan.se/contentassets/7f01b9b1366343bba582105331702be8/sammanfattning-av-regionala-utbildnings--och-arbetsmarknadsprognoser.pdf>
- SCB (2023): Arbetskraftsbarometern 2023, <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/utbildning-samt-forskning-inom-hogskolan/analyser-och-prognoser-om-utbildning-och-arbetsmarknad/arbetskraftsbarometern/pong/statistiknyhet/arbetskraftsbarometern-2023/>
- SCB, Arbetskraftsundersökningarna (AKU) hämtad 2025-05-28
- SCB & Universitetskanslersämbetet (2024): Universitet och högskolor, Studenter och examinerade på grundnivå och avancerad nivå 2022/23, Statistiskt meddelande UF 20 SM 2401, https://www.uka.se/download/18.16a83b861938afda057111/1734085547398/uf0205_2022i23_sm_uf20sm2401.pdf
- SOU 2015:70 Högre utbildning under tjugo år, https://www.regeringen.se/contentassets/18f07e4081134302a3c546341337cdff/hogre-utbildning-under-tjugo-ar-sou_2015_70.pdf
- SOU 2019:6 En långsiktig, samordnad och dialogbaserad styrning av högskolan, <https://www.regeringen.se/contentassets/b81affc4c0754122b1f7bbb24f23832c/en-langsiktig-samordnad-och-dialogbaserad-styrning-av-hogskolan-sou-20196/>
- SOU 2023:31 Framtidens yrkeshögskola – stabil, effektiv och hållbar, <https://www.regeringen.se/contentassets/995fdff0970f4fb4a04aa28e5dcdf3e8/framtidens-yrkeshogskola-stabil-efektiv-och-hallbar-sou-202331.pdf>
- SOU 2024:29 Goda möjligheter till ökat välbefinnande, delbetänkande av Produktivitetskommissionen, <https://www.regeringen.se/contentassets/f95ea38d4f914bf6acc8af3ec8b5e7c5/goda-mojligheter-till-okat-valstand-sou-202429/>

- Spånt, Roland (2009): Ett modernt produktivitetsavdrag för statlig sektor (OFR/S, P,O), <https://www.ofr.se/wp-content/uploads/2017/02/ett-modernt-produktivitetsavdrag-for-statlig-sektor-roland-spant-2009.pdf>
- Svenskt Näringsliv (2024): Förslag till ett nytt resurstilldelningssystem för högre utbildning, https://www.svensktnaringsliv.se/bilder_och_dokument/rapporter/9rovh0_rapport_resurstilldelningssystem_for_hogre_utbildning_webbpdf_1222125.html/Rapport_Resurstilldelningssystem_for_hogre_utbildning_webb.pdf
- Svenskt Näringsliv (2025): Svenskt Näringslivs inspel till den kommande utredningen om ett nytt resursfördelningssystem för den högre utbildningen, 11 februari 2025, https://www.svensktnaringsliv.se/sakomraden/eu/jmqqt7_skrivelse-sn-1218_pdf_1227116.html/Skrivelse-SN+1218_.pdf
- Sveriges ingenjörer (2023): Minskade resurser till utbildning hotar Sverige ställning som ledande ingenjörsländ, <https://via.tt.se/data/attachments/00056/e1a27574-4dfa-4bf2-86ff-22a4022242e4.pdf>
- Sveriges universitet- & högskoleförbund och Myndigheten för yrkeshögskolan (2019): Ökad rörlighet mellan yrkeshögskoleutbildning och högskoleutbildning, <https://assets.myh.se/docs/publikationer/rapporter/okad-rorlighet-mellan-yrkeshogskoleutbildning-och-hogskoleutbildning.pdf>
- Sveriges universitetslärare & forskare (2024): 30 år av underfinansiering – Hur systemfelet i resurstilldelningen sänker den högre utbildningen, https://sulf.se/app/uploads/2023/04/30-ar-av-underfinansiering_240925.pdf
- Tjänstesektorns kompetensråd (2025): Tjänstesektorns kompetensundersökning 2025, <https://www.almega.se/tjanstesektorns-kompetensrad/>
- Unionen (2023): Kompetensbarometern 2023, <https://via.tt.se/pressmeddelande/3345780/hundratusestals-behov-vidareutbildning---men-att-hitta-ratt-utbildning-ar-svart?publishe-rid=20109>
- Universitetskanslersämbetet (2018): Lärarled tid i den svenska högskolan – En studie av schan, Rapport 2018:15, <https://gamla.uka.se/download/18.5817b17f16658cb9f755017/1540904435998/rapport-2018-lararled-tid-i-den-svenska-hogskolan.pdf#:~:text=Frågan%20som%20kvarstår%20är:%20Hur%20mycket%20lärarled,minst%2015%20timmars%20lärarled%20undervisningstid%20per%20vecka>
- Universitetskanslersämbetet (2020): Social snedrekrytering till högskolan i historiskt perspektiv – statistisk uppföljning av medborgare som föddes 1956–1993, Rapport 2020:18, <https://www.uka.se/download/18.622d5c1318b37c2916a16c9b/1697615936294/20-0312%20Rapport%20Social%20snedrekrytering%20högskolan%20final.pdf>
- Universitetskanslersämbetet (2021): Prognoser för behovet av högskoleutbildade, <https://gamla.uka.se/download/18.2c1b6f281784ada039867ba/1617708989374/statistisk-analys-2021-04-06-prognoser-for-behovet-av-hogskoleutbildade.pdf>
- Universitetskanslersämbetet (2022): Måluppfyllelseanalys för utbyggnaderna av utbildningar 2015–2018, <https://www.uka.se/download/18.75d7a721187230f067b-f29/1680252715450/M%3%A5luppfyllelseanalys%20f%C3%B6r%20utbyggnaderna%20av%20utbildningar%202015-2018.pdf>
- Universitetskanslersämbetet (2024): Artificiell intelligens och högskolans utbildningsutbud, <https://www.uka.se/download/18.36bb9e318e560741e38d/1712214483255/Artificiell%20intelligens%20och%20h%C3%B6gskolans%20utbildningsutbud.pdf>
- Universitetskanslersämbetet (2024): Behovet av nybörjare i högskolan - Med sikte på år 2040, <https://www.uka.se/download/18.16a83b861938afda057110/1734085143946/Rapport%20Behovet%20av%20nyb%C3%B6rjare%20i%20h%C3%B6gskolan.pdf>
- Universitetskanslersämbetet (2024): Tematisk utvärdering av samverkan med det omgivande samhället, <https://www.uka.se/download/18.306af4b1192b28927aabd/1730357424066/Tematisk%20utv%C3%A4rdering%20av%20samverkan.%20Nationell%20bild%20inklusive%20bilagor.pdf>

- Universitetskanslersämbetet (2024): Universitet och högskolor - Årsrapport 2024, Rapport 2024:21, <https://www.uka.se/download/18.2ca0d3f8190a6afec6e5b/1723630581119/UKÄ%20årsrapport%202024.pdf>
- Universitetskanslersämbetet (2025): Universitet och högskolor - Årsrapport 2025, Rapport 2025:11, https://www.uka.se/download/18.37ad5dd9197581831a8eb/1750147376047/UKÄ_Årsrapport_2025.pdf
- Universitetskanslersämbetet: HST per studieform och ämnesgrupp 2023/24, <https://www.uka.se/integrationer/hogskolan-i-siffror/statistik?statq=https://statistik-api.uka.se/api/totals/33> hämtad 250527
- Universitetskanslersämbetet och Tillväxtverket (2024): Förbättrad kompetensförsörjning av digital spetskompetens - Satsningar för ökad tillväxt och konkurrenskraft, <https://www.uka.se/download/18.72ddc32918529b363f9d773/1675168187094/slutrapport-F%C3%B6rb%C3%A4ttrad%20kompetensf%C3%B6rs%C3%B6rjning%20av%20digital%20spetskompetens.pdf>
- Utbildningsdepartementet (2024): Regleringsbrev för budgetåret 2025 avseende universitet och högskolor, <https://www.esv.se/statsliggaren/regleringsbrev/Index?rbld=25013>
- Utbildningsdepartementet (2024): Uppdrag att utreda en särskild ersättningsmodell för utbildning för omställning och vidareutbildning för yrkesverksamma (U 2024:C), <https://www.regeringen.se/contentassets/8f5e03990b154967b63a5294a21f075e/uppdrag-att-utreda-en-sarskild-ersattningsmodell-for-utbildning-for-omstallning-och-vidareutbildning-for-yrkesverksamma-u-2024c.pdf>
- Utbildningsdepartementet (2025): En särskild ersättningsmodell för utbildning för omställning och vidareutbildning för yrkesverksamma, <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/departementsserien-och-promemorior/2025/05/en-sarskild-ersattningsmodell-for-utbildning-for-omstallning-och-vidareutbildning-for-yrkesverksamma/>
- Utbildningsrådet för hotell och restauranger (2025): Besöksnäringens kompetenskartläggning, https://uhr.nu/wp-content/uploads/2025/08/UHR_BE1.pdf
- Vinnova (2025): Systemutveckling för ökad övergång mellan yrkeshögskolan och högre utbildning, <https://www.hv.se/globalassets/dokument/forska/lina/som-slutrapport-och-utredning.pdf>

**Facken inom industrins
produktivitetskommission**

Produktivitetskommissionen är ett femårigt initiativ av Facken inom industrin, i samarbete med Arenagruppen. Syftet är att öka kunskapen om produktivitetens alla områden, att stimulera till politikutveckling och att stärka de fackliga perspektiven i samhällsdebatten. Utgångspunkten för detta är att industrins utveckling är avgörande för Sveriges utveckling och att öppenhet mot omvärlden är en nödvändig förutsättning för tillväxt och konkurrenskraft.

arena idé

Arena Idé är en progressiv och partipolitiskt obunden tankesmedja med medborgar- och löntagarperspektiv. Vi finansieras av fackföreningsrörelsen och är en del av den ideella föreningen Arenagruppen. Arena Idé fokuserar på frågor som rör arbetsmarknaden, ekonomisk politik, välfärd och demokrati.